

<https://jas.ui.ac.ir/?lang=en>

Journal of Applied Sociology

E-ISSN: 2322-343X

Vol. 32, Issue 2, No.82, Summer 2021, pp. 91-128

Received: 06.04.2020 Accepted: 09.11.2020

Research Paper

**Environmental Non-Governmental Organizations and Ways for Attracting New Members
(A study of Tehran's Non-Governmental Organizations Using the Fundamental Theory Approach)**

Parvane Shateri

PhD student in Sociology, Department of Social Sciences - Sociology, Faculty of Literature, Humanities and Social Sciences, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
Shateri17@Gmail.com

Sadegh Salehi *

Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran
s.salehi@umz.ac.ir

Reza Ali Mohseni

Associate Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Social Sciences, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

mohseni.net14@gmail.com

Mansour Sharifi

Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Humanities, Garmsar Branch, Islamic Azad University, Garmsar, Iran.

Sharifim@ut.ac.ir

Introduction:

Today, environmental issues have affected human life in the world, including Iran. Environmental problems are mainly the result of human use of natural resources and improper treatment of the environment, including the inappropriate use of fossil fuels. To achieve sustainable development, specifically in the field of energy, the knowledge of the correct ways of using natural resources and non-profit behaviors towards the environment, as well as proper ways to protect it must be considered. Given that new development approaches emphasize the need for the participation of all individuals and different groups in society, the role of environmental non-governmental organizations in achieving these goals, protecting the environment, and reducing vulnerability is very important. The purpose of the present study was to analyze the strategies of environmental non-governmental organizations in climate change and energy adaptation programs with a focus on an urban area.

Materials and Methods:

The approach of this research was interpretive. This study was conducted using contextual theory. Participants in this study were selected using purposive sampling in the form of snowball sampling, based on which 16 members of environmental non-governmental organizations in Tehran in 2019 were selected. Sampling in this study continued until it reached theoretical saturation. Accordingly, at the end of 16 interviews, data saturation was obtained. The data were collected using semi-structured interviews and analyzed using open, axial, and selective coding steps. In open coding, the data were first grouped into separate lines and categories, and a code or concept was attached to them. In the axial coding stage, the related raw codes were subdivided in terms

of features and concepts. At this stage, the categories were connected as a network, and finally, the main categories and the core category emerged in addition to a paradigm model were extracted. The extracted paradigm model was divided into four parts: causal conditions, intervening conditions, strategies, and consequences. The four parts were formed around the central phenomenon.

Discussion of Results and Conclusions:

Data analysis showed that the causal conditions affecting the ways of attracting the participation of non-governmental organizations and the causes of the phenomenon of persuasion and related strategies were a sense of responsibility for the environment, scientific and executive

* Corresponding author

Shateri, P., Salehi, S., Mohseni, R., Sharifi, M. (2021). Environmental non-governmental organizations and ways for attracting new members (A study of tehran's non-governmental organizations using the fundamental theory approach) . *Journal of Applied Sociology*, 32(2), 91-128.

ability of members, self-efficacy, and belief in the effect of individual action (effectiveness). Also, the intervening conditions affecting the phenomenon of persuasion were the weakness of society in the field of awareness (about individual duties, environmental knowledge, and status quo), lack of appropriate contexts in the society, weakness in group interactions, lack of proper infrastructure in buildings, and restrictions on laws. Besides, the results showed that the strategies adopted by non-governmental organizations were training and promotion of environmental knowledge at both intra-organizational and extra-organizational levels, improving local knowledge, fear and hope (the promise of a better future and fear of potential risks), sustainable local change (empowerment, alternative jobs, the formation of a local organization), profit and creating consensus between policymakers and active energy actors for legitimacy, division at the government, industry and university levels. The consequences of adopting these strategies were raising the level of awareness, responsibility, empowerment and independence of local communities, earning money, and prosperity of ecotourism. In general, the results of the present study showed that the main method of members of environmental groups to attract the participation of target groups was persuasion. To achieve this, the members of the non-governmental organizations have focused their efforts on educating and benefiting various groups. The results of this study can help other environmental agencies and government organizations to use the various capacities of environmental agencies.

Keywords: Climate Change, Energy, Non-Governmental Organizations, Environment, Social Participation, Background Theory, Tehran.

References:

- Adamz, B., & Gill, D. (2005) *The alphabet of communication*. Translated by Ramin Karimian, Mehran Mohajeri, and Mohammad Nabavi. Tehran: Center for Media Studies and Research Publication (in Persian).
- Alalhesābi, M. (2011) The role of ngos and local leaders in rural development (Case Study: Laft Port). *Journal of Housing and Rural Environment*, 30 (134), 89-115 (in Persian).
- Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C., & Yilmaz, A. (2006) A statistical analysis of children's environmental knowledge and attitude in turkey. *Journal of International Research in Geographic and Environmental Knowledge*, 15 (3), 210-223.
- Altinay, L., & Paraskevas, A. (2015) *Planning research in hospitality and tourism*. Translated by Sadegh Salehi, Pegah Izadi, Salar Kohzadi, and Zahra Pazokinejad. Tehran: Mahkameh Publication (in Persian).
- Anbari, M. (2011) *Sociology of development from economics to culture*. Tehran: Samt Publication (in Persian).
- Azkiā, M., & Imani Jajarmi, H. (2011) *Applied research methodologies: Applied grounded theory approach*. Tehran: Kayhan Publication (in Persian).
- Azkiā, M., Ahmad Rash, R., & Partazian, K. (2017) *Qualitative research methods: from theory to practice*. Tehran: Kayhan Publication (in Persian).
- Babcock, H. M. (2009) Responsible environmental behavior, energy conservation, and compact fluorescent bulbs: You can lead a horse to water, but can you make it drink?. *Journal of Georgetown University Law Center*, 37 (4), 943-974.
- Barry, J. (2001) *Environment and social theory*. Translated by Hassan Pouyan and Nayereh Tavakoli. Tehran: Department of Environment Publication (in Persian).
- Bhattacharjee, M. (2013) NGOs and environment protection in assam. *Journal of Humanities and Social Science*, 18 (6), 68-76.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992) *Invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago Publication.
- Craib, Y. (2010) *Modern social theory: From parsons to habermas*. Translated by Abbas Mokhber. Tehran: Agah Publication (in Persian).
- Crosman, K. M. (2013) *The roles of non-governmental organizations in marine conservation*. MSc Thesis of Science, the University of Michigan.
- Durlauf, S. N. (2002) On the empirics of social capital. *The Economic Journal*, 112 (483), 459-479.
- Eskandari, V., & Ghanbarzadeh Lak, M. (2019) Factors affecting the participation rate of higher education students in domestic solid waste segregation (Case study: Nazlo campus of urmia university). *Journal of Environmental Sciences*, 16 (4), 93-112 (in Persian).
- García-Galera, M. C., Fernandez Munoz, C., & Del Olmo Barbero, J. (2019) NGOs' communication and youth engagement in the digital ecosystem. *Journal of Social Network Analytics*, 227-247.
- Ghaffari, G. H., & Niazi, M. (2007) *Sociology of participation*. Tehran: Nazdik Publication (in Persian).
- Giddens, A. (2016) *The politics of climate change*. Translated by Sadegh Salehi and Shāban Mohammadi. Tehran: Agah Publication (in Persian).
- Hannigan, J. (2014) *Environmental sociology*. Translated by Sadegh Salehi. Tehran: Samt Publication (in Persian).
- Harker, R., Mahar, C., & Wilkes, C. (1990) *Education and cultural capital. An introduction to the work of pierre bourdieu: the practice of theory*. London: Macmillan Publication.
- Irwin, A. (2014) *Sociology and the environment*. Translated by Sadegh Salehi. Mazandaran: Mazandaran University Publication (in Persian).
- Kavitha, K. (2017) The role of ngos in promoting empowerment for sustainable community development. *International Journal of Academic Research*, 4 (9), 75-78.
- McLean, I., & Mcmillan, A. (2003) *Oxford concise dictionary of politics*. Oxford: Oxford University Publication.
- Mirdamadi, M., Bagheri Varkaneh, A., & Smaeili, S. (2010) Research on the degree of awareness of high school students about environmental protection (A Case Study in City of Tehran). *Journal of Environmental Science and Technology*, 12 (1), 201-216 (in Persian).
- Mohammad Pur, A. (2013) *Qualitative research method anti-method (Logic and design in qualitative methodology)*. Tehran: Jame-e-Shenasan Publication (in Persian).
- Mohammadi, S. Manoochehri, S., & Talati, M. (2017) The role of non-governmental organizations in the development of local community capacity to protect the rural environment (Case Study: Chia green environment community). *Journal of Environmental*

- Education and Sustainable Development*, 6 (1), 83-99 (in Persian).
- Mohammadlou, M., Mousavi, S. M., & Nouri, F. (2013) *The role of non-governmental organizations (ngos) in protecting the environment and natural resources*. The First National Conference on Agriculture and Sustainable Natural Resources. Available Online at: https://www.civilica.com/Paper-NACONF01-NACONF01_0259.html. 1398.12.20.
- Mohd, R., & Ahmad, S. A. B. (2005) Why join an environmental ngo? a case study of the Malaysian nature society. *Pertanika Journal of Social Sciences and Humanities*, 13 (1), 39-46.
- Muharram Nejad, N., & Heydari, A. (2006) Elaboration of management methods for sustainable development of environmental education for the young generation. *Journal of Environmental Sciences and Technology*, 8 (1), 68-77 (in Persian).
- Nikkhah, H. A., & Bin Redzuan, M. (2010) The role of ngos in promoting empowerment for sustainable community development. *Journal of Human Ecology (Delhi, India)*, 30 (2), 85-92.
- Njoh, A. J. (2006) Determinants of success in community self-help projects: the case of the kumbo water supply scheme in Cameroon. *International Development Planning Review*, 28 (3), 381-406.
- Oral, B. (2008) The evaluation of the student teachers' attitudes toward internet and democracy. *Journal of Computers and Education*, 50 (8), 437-445.
- Putnam, R. (2001) Social capital: measurement and consequences. *ISUMA Canadian Journal of Policy Research*, 2, 41-51.
- Putnam, R. (2001) *Democracy and civil traditions*. Translated by Mohammad Taghi Delfrooz, Tehran: Salam Publication (in Persian).
- Redman, E., & Redman, A. (2014) Transforming sustainable food and waste behaviors by realigning domains of knowledge in our education system. *Journal of Clean Production*, 64 (3), 147-157.
- Roshandel Arbatani, T., & Qayyumi, Z. (2016) Identifying persuasive components of television advertising for promotion of energy efficiency (power) in the country (Iran). *Quarterly Journal of Energy Policy and Planning Research*, 2 (1), 221-250 (in Persian).
- Sagaris, L. (2018) Citizen participation for sustainable transport: lessons for change from Santiago and Temuco, Chile. *Journal of Research in Transportation Economics*, 69 (3), 402-410.
- Salehi, S., Emamgoli, L., & Mohammadi, J. (2018) An analysis of failure to popularize the environment in Iran. *Quarterly Journal of Sociological Studies*, 25 (1), 139-162 (in Persian).
- Saroukhani, B. (2004) Persuasion goal of communication. *Journal of Social Sciences Letter*, 3 (23), 93-115 (in Persian).
- Saroukhani, B. (2014) *Sociology of communications (New) mass media in today world*. Tehran: Ettelaat Publication (in Persian).
- Savari, M., Sheykhi, H., & Almasieh, K. (2019) The role of educational channels in improving the participation of villagers in environmental protection projects (Case Study: Divandarreh City). *Quarterly Journal of Environmental Education and Sustainable Development*, 7 (3), 9-22 (in Persian).
- Sedaqat Noori, H. (2015) Research policy paradigms citizen participation in urban environmental management. *International Journal of Urban and Rural Management*, 38 (1), 273-299 (in Persian).
- Shahab, M., Azizpour, K., & Hajizadeh, B. (2014) *A theoretical study of the role of ngos in the sustainable development process: with emphasis on rural development*. Second National Conference of Approach to Accounting, Management, and Economics. Islamic Azad University of Fouman and Shaft Branch, 1-14 (in Persian).
- Sutton, P. H. W. (2013) *The environment: a sociological introduction*. Translated by Sadegh Salehi, Tehran: Samt Publication (in Persian).
- Tschentscher, T. (2016) Promoting sustainable development through more effective civil society participation in environmental governance (A selection of country case studies from the EU-NGOs project). *Journal of United Nations Development Programme*, 1-88.
- Unay Gailhard, I., & Bojnec, S. (2015) Farm size and participation in agri-environmental measures: Farm-level evidence from Slovenia. *Land Use Policy*, 46 (4), 273-282.
- Vadaon, S. (2011) The role of ngos in environmental conservation and development, mother earth consultancy services. *Journal of MECS Knowledge Series*, 1-38.
- Yaziji, M., & Doh, J. (2009) *NGOs and Corporations Conflict and Collaboration*. UK: Cambridge University Publication.

<http://dx.doi.org/10.22108/jas.2020.122367.1881>

<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20085745.1400.32.2.5.3>

سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی و شیوه‌های جلب مشارکت اعضا (مطالعه سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی تهران با رهیافت نظریه بنیادی)

پروانه شاطری، دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی - جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی و اجتماعی،

واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Shateri17@Gmail.com

صادق صالحی ^{ID} *، دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

s.salehi@umz.ac.ir

رضاعلی محسنی، دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم اجتماعی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

mohseni.net14@gmail.com

منصور شریفی، استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده علوم انسانی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران.

Sharifim@ut.ac.ir

چکیده

هدف این پژوهش، تحلیل راهبردهای سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی در برنامه‌های سازگاری با تغییرات آب‌وهوا و انرژی است. رویکرد این پژوهش تفسیرگرایی است و با استفاده از نظریه زمینه‌ای انجام شده است. مشارکت‌کنندگان با استفاده از نمونه‌گیری هدفمند و در قالب نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند که بر این اساس، تعداد ۱۶ نفر از اعضای سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیستی شهر تهران در سال ۱۳۹۸ برگزیده شدند. داده‌ها با استفاده از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته گردآوری و با استفاده از مراحل کدگذاری باز، محوری و انتخابی تجزیه و تحلیل شدند. مفاهیم حاصل از کدگذاری، در خرده‌مقوله‌ها و مقوله‌ها قرار گرفتند و الگوی پارادایمی استخراج شده در چهار بخش شامل شرایط علی، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهاست که پیرامون پدیده مرکزی شکل گرفت. تحلیل داده‌ها نشان دادند شرایط علی اثرگذار بر شیوه‌های جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد و آنچه موجب پیدایش پدیده اقتناع و راهبردهای مربوط به آن می‌شود، عبارت‌اند از: احساس مسئولیت نسبت به محیط زیست، توان علمی و اجرایی اعضای سمن‌ها، خودکارآمدی و اعتقاد به تأثیر اقدام فردی (اثربخشی). همچنین شرایط مداخله‌گر مؤثر بر پدیده اقتناع شامل ضعف جامعه در زمینه آگاهی (نسبت به وظایف فردی، دانش محیط‌زیستی و وضع موجود)، نبودن بسترهای مناسب در جامعه از جمله ضعف در تعاملات گروهی، به کار نرفتن زیرساخت‌های مناسب در ساختمان‌ها و محدودیت قوانین، ضعف مدیریتی و تخریب محیط زیست است. علاوه بر این، نتایج پژوهش نشان دادند راهبردهای در پیش گرفته شده به وسیله سازمان‌های مردم‌نهاد عبارت‌اند از: آموزش و ارتقای دانش محیط‌زیستی در دو سطح درون‌سازمانی و برون‌سازمانی، به‌روزرسانی دانش محلی، بیم و امید (نوید آینده بهتر و بیم از مخاطرات احتمالی)، تغییر پایدار محلی (توانمندسازی، مشاغل جایگزین، تشکیل سازمان محلی)، انتفاع و ایجاد اجماع بین سیاستگذاران و بازیگران فعال انرژی برای مشروعیت‌بخشی در سطح دولت، صنعت و دانشگاه. پیامدهای در پیش گرفتن این راهبردها نیز عبارت‌اند از: ارتقای سطح آگاهی، مسئولیت‌پذیری، توانمندی و استقلال جوامع محلی، کسب درآمد و رونق اکوتوریسم. به‌طور کلی، نتایج نشان دادند شیوه اصلی اعضای سمن‌های محیط‌زیستی برای جلب مشارکت گروه‌های هدف، شیوه اقتناع بوده است. اعضای سمن‌ها برای تحقق این مهم، تلاش خود را بر آموزش و انتفاع گروه‌های مختلف متمرکز کرده‌اند. نتایج این مطالعه می‌تواند به سایر سمن‌های محیط‌زیستی و سازمان‌های دولتی برای استفاده از ظرفیت‌های مختلف سمن‌های محیط‌زیستی کمک کند.

واژه‌های کلیدی: تغییرات آب‌وهوایی، انرژی، سازمان‌های غیردولتی، محیط زیست، مشارکت اجتماعی، نظریه زمینه‌ای

* نویسنده مسؤول:

شاطری، پ؛ صالحی، ص؛ محسنی، ر. و شریفی، م. (۱۳۹۹). «سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی و شیوه‌های جلب مشارکت اعضا (مطالعه سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی تهران با رهیافت نظریه بنیادی)»، نشریه جامعه‌شناسی کاربردی، ۳۲(۲): ۹۱-۱۲۸.

مقدمه و بیان مسئله

مسائل محیط‌زیستی و بحران‌های ناشی از آن، در دهه‌های اخیر همواره زنگ خطری بوده‌اند تا با ایجاد نگرانی نسبت به نحوه تعامل انسان‌ها با محیط زیست، آنها را به تکاپو برای حل این معضلات وادار کنند. راه‌حل‌های مقابله با این مشکلات و کاهش آنها نیز مستلزم تغییر رفتار انسانی است. نتایج پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند این تغییر مستلزم مشارکت اجتماعی است؛ زیرا انسان ملزم است برای جبران غفلت‌های خود نسبت به محیط زیست، تلاش‌های جدی انجام دهد. تلاش‌های بین‌المللی زیادی برای حل مشکلات محیط‌زیستی انجام گرفته است که از جمله مهم‌ترین آنها مشارکت برای حفاظت از محیط زیست است (Alp et al., 2006). در این زمینه، پژوهش حاضر مشارکت اجتماعی سمن‌های محیط‌زیستی در زمینه مصرف پایدار انرژی را بررسی می‌کند. مشارکت اجتماعی به آن دسته از فعالیت‌های ارادی دلالت دارد که از طریق آن اعضای یک جامعه در امور محله، شهر و روستا شرکت و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در شکل‌دادن به زندگی اجتماعی خود اقدام می‌کنند. انجمن‌های داوطلبانه مهم‌ترین عرصه شکل‌گیری و ساماندهی فعالیت‌های مشارکتی در جامعه محسوب می‌شوند (غفاری و نیازی، ۱۳۸۶: ۱۶) و برنامه‌ریزی‌های مشارکتی، بر افزایش مشارکت شهروندان در توسعه تأکید دارند. صاحب‌نظران معتقدند مشارکت برای توسعه، جلب حمایت عمومی و تلاش برای تغییر الگوهای رفتاری برای توسعه پایدار، موضوع مهمی است. این امر به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، به‌منزله بخشی از فرایندهای مردم‌سالارانه معطوف به شکل‌گیری جوامع برخوردار، صلح‌آمیز و برابر و حیاتی است (Sagaris, 2018: 403). یکی از راه‌حل‌ها در پاسخ به چالش‌های موجود و جلب مشارکت، تشکیل گروه‌های محیط‌زیستی و توسعه آنهاست؛ زیرا بسترسازی برای جلب مشارکت و ایجاد فرهنگ محیط‌زیستی، با توجه به چندبُعدی بودن مسائل محیط‌زیستی، به‌تنهایی به وسیله اشخاص میسر نیست؛ بنابراین، نیاز است تا این امر با مشارکت دیگران و به‌صورت گروهی انجام شود.

برخی صاحب‌نظران معتقدند گروه‌های محیط‌زیستی مؤثرترین کارآفرینان برای دستیابی به تغییرات گسترده در رفتارهای محیط‌زیستی‌اند (Babcock, 2009: 943). برای رسیدن به پایداری محیط زیست، باید تحول و تغییر اساسی در فرهنگ محیط‌زیستی مردم محلی ایجاد شود تا آنها با آگاهی بتوانند رفتاری مسئولانه نسبت به محیط زیست اطرافشان در پیش گیرند (محرّم‌نژاد و حیدری، ۱۳۸۵: ۷۰)؛ به همین دلیل، آموزش و ایجاد زمینه‌های علاقه‌مندی به مشارکت در حفاظت محیط زیست در بسیاری از جوامع از طریق سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیستی صورت می‌پذیرد (Yaziji & Doh, 2009: 3).

در ایران سازمان‌های غیردولتی نقش مهمی در تقویت پایه‌های یک جامعه مدنی نوظهور دارند (Mostashari, 2005: 2). فعالیت سازمان‌های غیردولتی در زمینه افزایش آگاهی‌های محیط‌زیستی، جلب مشارکت و تقویت سرمایه اجتماعی، سبب توسعه ظرفیت‌های مردم محلی در جهت حفاظت از محیط زیست شده است (Vadaon, 2013). برخی از کارکردها و مزایای این سازمان‌ها عبارت‌اند از: دستیابی و بسیج جوامع دورافتاده، توانمندسازی افراد فقیر برای کنترل زندگی خود و تقویت همکاری با مؤسسات محلی، انجام پروژه‌هایی با هزینه کمتر و کارآمدتر از سازمان‌های دولتی و ارتقای توسعه پایدار (Kavitha, 2017: 75). نقش فعالیت‌های انسانی در بروز تغییرات جهانی آب‌وهوا و ازسویی، نقش عوامل انسانی در سیاست‌های مقابله و درنهایت، الزامات جهانی و محلی، ازجمله دلایل اصلی لزوم توجه جامعه‌شناسی ایران به مسئله تغییرات آب‌وهوا هستند. درک و آگاهی از نحوه انطباق و سازگاری مردم در رویارویی و مقابله با پیامدهای تغییرات آب‌وهوا، نحوه واکنش مردم نسبت به این تغییرات و میزان حمایت آنها از سیاست‌های معروف به سازگاری و انطباق، بسیار اهمیت دارد. با وجود نقش برجسته و بسیار مهم مشارکت سمن‌های محیط‌زیستی در تحقق سیاست‌های مقابله با تغییرات آب‌وهوا ازجمله انرژی، در مطالعات پیشین به سازوکارهای این سمن‌ها درباره چگونگی جذب افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی برای فعالیت‌های محیط‌زیستی پرداخته نشده است.

بررسی نقش سمن‌ها، به‌ویژه در کلان‌شهرها - نظیر تهران - بیش از شهرهای کوچک اهمیت دارد. در شهرهای کوچک، مردم به‌راحتی به شناخت اعضای سمن‌ها دست می‌یابند، منافع مشارکت را به‌سرعت مشاهده می‌کنند و در نتیجه، موفقیت سمن‌های محیط‌زیستی، راحت‌تر و دردسترس‌تر می‌نماید. در مقابل، در شهرهای بسیار بزرگ مثل تهران، جلب مشارکت گروه‌های مختلف به‌ویژه در بسترهای از قبل آماده نشده - مثل مدارس - همواره میسر نبوده است و از چالش‌های دائمی سمن‌ها به حساب می‌آید. علاوه بر این، تهران شهری با مشکلات بسیار متعدد محیط‌زیستی است که رفع این مشکلات و چالش‌های مرتبط با آن از عهده سازمان‌های رسمی به‌تنهایی و بدون مشارکت سمن‌ها و مردم برنمی‌آید. در این زمینه، پژوهش حاضر قصد دارد به پرسش‌های زیر پاسخ دهد: ۱. سمن‌های محیط‌زیستی چگونه مشارکت مردم را جلب می‌کنند؟ ۲. دلایل اعضای سمن‌های محیط‌زیستی برای جذب مشارکت مردمی چیست؟ ۳. سمن‌های محیط‌زیستی چه راهبردهایی را در جهت تحقق مشارکت برمی‌گزینند؟ ۴. انتخاب راهبردهای کنشگران در جهت جلب مشارکت مردمی چه پیامدهایی را به‌دنبال دارد؟

چارچوب مفهومی

همان‌طور که مطرح شد، پژوهش حاضر با استفاده از روش کیفی انجام شد. هدف پژوهش در پژوهش کیفی نیز تفسیر، درک و تفهیم معنای درونی کنش‌های معنادار انسان در محیط طبیعی است. در این زمینه، نظریه می‌تواند راهنمای عمومی در روش کیفی باشد و در بازشدن ذهن پژوهشگر، توجه به نکات، روندها و ابعاد محوری میدان مطالعه و ارائه چارچوب مفهومی برای طرح سؤال‌های عمده نقش اساسی داشته باشد (محمدپور، ۱۳۹۲: ۳۷). از نظر استروس و کوربین (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۷) ادبیات نظری، حساسیت پژوهشگر نسبت به تفاوت‌های ظریف در داده‌ها را افزایش می‌دهد و مانع سرگردانی و افزایش دقت در میدان عمل و تحلیل داده‌ها می‌شود. همچنین می‌تواند به کار تأیید یافته‌های ما بیاید یا به‌وسیله آنها کنار

گذاشته شود. در این مطالعه، برای بررسی مفهومی مشارکت در سازمان‌های غیردولتی می‌توان به نظریه سرمایه اجتماعی و سرمایه فرهنگی اشاره کرد که تاکنون تعاریف گوناگونی از آنها ارائه شده است؛ برای مثال، پاتنام معتقد است سرمایه اجتماعی به سه مؤلفه از زندگی اجتماعی یعنی شبکه‌ها، هنجارها و اعتماد بازمی‌گردد که به اعضا امکان می‌دهد اهداف مشترک را بهتر تعقیب کنند. از دید او در جامعه دارای سرمایه اجتماعی، همکاری آسان‌تر است. علاوه بر این، از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از منابع موجود در گروه است و شکل‌گیری اعمال اعضا را تسهیل می‌کند (McLean & McMillan, 2009). از دید بوردیو نیز سرمایه اجتماعی عبارت است از منابع بالقوه یا بالفعل ناشی از عضو شدن در شبکه‌ای از روابط نسبتاً نهادینه‌شده مبتنی بر آشنایی و شناخت متقابل (Bourdieu & Wacquant, 1992: 119)؛ درنهایت، می‌توان به تعریف فوکویاما از مفهوم سرمایه اجتماعی اشاره کرد. از نظر او سرمایه اجتماعی را می‌توان مجموعه‌ای معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی مشترک بین اعضای یک گروه دانست که آنان را قادر به همکاری با یکدیگر می‌کند (Durlauf, 2002: 460). نظریه سرمایه فرهنگی به منزله یک رابطه اجتماعی، درون سازواره‌ای از تعاملات است که شامل دانش فرهنگی می‌شود؛ دانشی که در فرایند اجتماعی شدن در فرد انباشته و به قدرت و منزلت او منتهی می‌شود (Harker et al., 1990: 130).

در این مطالعه از رویکرد برساختی - تفسیری برای تدوین چارچوب مفهومی استفاده شده است. این رویکرد معتقد است با توجه به خلأ بودن ماهیت انسان و سیال بودن واقعیت اجتماعی، نمی‌توان مسیر و روش خاصی برای درک واقعیات یا ایجاد تغییر در آنها پیشنهاد کرد (محمدپور، ۱۳۹۲: ۳۷). در پژوهش حاضر نیز شیوه‌های جلب مشارکت سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیستی، به‌منزله مسئله اصلی و اساسی مبتنی بر تفسیر افراد از جهان اطراف و معنا یافتن این تفسیرها بر مبنای بسترهای اجتماعی است. برای استفاده از نظریه با رویکرد زمینه‌ای، تلاش شده است مفاهیم حساس نظری، مبنای پژوهش قرار گیرند.

مفاهیم برگرفته از پیشینه نظری عبارت‌اند از:

۱. سرمایه اجتماعی: بهبود کارایی و توانمندی، تشکیل سمن و عضویت، از جمله مؤلفه‌های مورد تأکید بر اساس مفهوم سرمایه اجتماعی پاتنام هستند. پاتنام، سرمایه اجتماعی را ابعادی از سازمان‌های اجتماعی (مانند شبکه‌ها، هنجارهای جمعی و اعتماد) می‌داند که با تسهیل اقدامات هماهنگ، موجب بهبود کارایی جامعه می‌شوند. این کارایی به وسیله کنش کنشگران حاصل می‌شود. ۲. فشارهای هنجاری: از نظر پاتنام، هنجارهای اجتماعی فشار اجتماعی قوی وارد می‌کنند تا افراد از آنها پیروی کنند (پاتنام، ۱۳۸۰: ۲۹۴) که مصداق آن را می‌توان در این پژوهش در زمینه ممانعت از قطع درختان و حفاظت از محیط زیست ملاحظه کرد. ۳. انتفاع: کلمن معتقد است سازمان‌های داوطلبانه افراد جزء آن ساختار را منتفع می‌کنند. ۴. مسئولیت‌پذیری: پارسونز، تعهد و مسئولیت‌پذیری اجتماعی را از ویژگی‌های شخصیتی افراد می‌داند که از عوامل فرهنگی و اجتماعی تأثیر می‌گیرد. او مسئولیت‌پذیری افراد و نهادها را برای انتظام‌بخشیدن به نظام اجتماعی مهم می‌داند. از نظر او، هر یک از این اجزا در دادوستد با اجزای دیگر قرار دارند و در این میان، ضمن رفع نیازهای یکدیگر، به رفع نیازهای کل نظام اجتماعی نیز کمک می‌کنند (کرایب، ۱۳۸۹: ۹۶-۸۶). ۵. بیم و مخاطرات: به نظر بک، جهان معاصر در ابعاد مختلف، با مخاطره روبه رو شده و در اساس، جهان معاصر، جهان مخاطره است و هیچ پدیده‌ای از مخاطرات و پیامدهای احتمالی آن به دور نیست.

پیشینه پژوهش

اگرچه پژوهش‌های مختلفی در زمینه سمن‌ها انجام شده‌اند، مطالعه سابقه پژوهش‌های انجام‌شده، معدود بودن این پژوهش‌ها در زمینه فعالیت‌ها و راهبردهای سازمان‌های غیردولتی در جلب مشارکت گروه‌های مختلف را نشان می‌دهد. با توجه به اهمیت سازمان‌های غیردولتی در حفاظت محیط زیست و شیوه‌های سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی، شایسته است مطالعات و پژوهش‌های بیشتری در این زمینه انجام شود.

نتایج برخی پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه جالب توجه است؛ برای مثال، نتایج پژوهش سواری و همکاران (۱۳۹۸) در زمینه مشارکت روستایی، نشان دهنده تأثیر مثبت ابعاد مجراهای آموزشی (محلی، ملی و بین‌المللی) بر بهبود مشارکت است. آنها همچنین راهکارهای بهبود مشارکت را در عامل‌های تقویت فرهنگ مشارکتی و حفاظتی، مدیریتی، مشورتی و آگاهی، اثربخشی، راهکار ساختاری و تشکیلاتی و بهبود تعهد و مسئولیت طبقه‌بندی کردند. علاوه بر این، مهم‌ترین راهکارها از دیدگاه مردم محلی، در نظر گرفتن منافع کوتاه‌مدت و بلندمدت و انتخاب مجریان آشنا با فرهنگ جوامع محلی گزارش شده است.

محمدی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش «نقش انجمن‌های مردم‌نهاد در توسعه ظرفیتی جامعه محلی در راستای حفاظت محیط زیست روستایی» نقش این نوع انجمن‌ها در توسعه ظرفیتی در دو دوره قبل و بعد از فعالیت انجمن و در عین حال، وجود تفاوت معنی‌دار بین سطح توسعه ظرفیتی روستاهای برخوردار و غیربرخوردار از فعالیت‌های آموزشی و ترویجی را نشان دادند. همچنین در دوره قبل و بعد از فعالیت‌های آموزشی انجمن، ظرفیت‌های جامعه محلی، در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیطی - کالبدی و نهادی - مدیریتی افزایش یافته و سبب توسعه ظرفیتی روستاییان شده است.

صداقت‌نوری (۱۳۹۴) در پژوهش «سیاست‌پژوهی پارادایم‌های مشارکتی شهروندان در مدیریت محیط زیست شهری» زمینه‌ها و راهکارهای ارتقای مشارکت را بررسی کرد. نتایج پژوهش او نشان دادند پیامدهای روان‌شناختی شهروندان در مدیریت پشتیبان، ایجاد انگیزش و احساس مشارکت است که شهروندان را به سمت مشارکت بیشتر سوق می‌دهد. از نظر پژوهشگر، مدیریت مشارکتی محیط‌زیستی به سه اقتضای «ساختار، جهت‌گیری و فراگرد» وابسته است. در حیطه عوامل گرایشی نیز متغیرهای جمعیت‌شناختی، پاداش، رسانه، آگاهی و ... در ایجاد حس مشارکت مؤثرند.

محمودلو و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه خود با نام «نقش

یافته و هماهنگی بین‌بخشی برای حفاظت از محیط زیست و تحقق توسعه پایدار نقش عامل دارند.

بهاتاچارجی^۳ (2013) در پژوهش «نقش NGOها در حفاظت از محیط زیست، آسام هند»، نقش مهم این سازمان‌ها در حفاظت از تنوع زیستی، کاهش آلودگی و ارتقای معیشت پایدار افرادی را نشان داد که در مجاورت طبیعت زندگی می‌کنند. همچنین مداخله سمن‌ها ابتدا، آموزش و ایجاد انگیزه برای خودداری از تخریب و حفاظت و در ادامه، مداخله در سیاستگذاری‌های دولت برای گرفتن تصمیم‌های صحیح برای حفاظت از محیط زیست و راه‌اندازی تظاهرات، اعتراض و انتقاد نسبت به هر گونه سهل‌انگاری مقامات دولتی در تخریب محیط زیست به وسیله آنها بوده است.

نتایج پروژه پژوهشی موکانگا^۴ (2011) با نام «اتخاذ استراتژی‌های پایدار توسط سازمان‌های غیردولتی بین‌المللی در نایروبی، کنیا» نشان دادند راهبردهای مختلف سازمان‌های بین‌المللی غیردولتی برای حفظ خود، ایجاد مشارکت قوی‌تر بین بخش دولتی و خصوصی، سیاست‌ها و رویه‌های شفاف و تعریف‌شده، داشتن تیم مدیریتی قوی و مشارکت در مدیریت راهبردی است.

بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد پژوهش‌های انجام‌شده در ایران با تأکید بیشتر بر جامعه هدف (غالباً روستایی) انجام و برای مثال، با این هدف دنبال شده‌اند که چگونه سمن‌ها به منزله یک نقش کمکی، به توسعه ظرفیتی در روستاها (محمدی و همکاران، ۱۳۹۶) می‌پردازند. برخی از پژوهش‌ها نیز مسائلی نظیر نقش سمن‌ها بر روند توسعه پایدار (شهاب و همکاران، ۱۳۹۳)، بررسی نقش مجراهای آموزشی در بهبود مشارکت روستاییان (سواری و همکاران، ۱۳۹۸) و موانع پیش روی سمن‌ها را مطرح کرده‌اند؛ البته رویکردهای بیشتر نویسندگان در این پژوهش‌ها بر رویکردهای علمی در حوزه جغرافیا، کشاورزی، اقتصاد و ... مبتنی بوده است. ازسوی دیگر، بررسی پیشینه تجربی در ایران نشان می‌دهد

سازمان‌های غیردولتی در حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی» دریافتند تنوع جغرافیایی، حوزه فعالیت و کارکردهای متفاوت سمن‌ها سبب اهمیت نقش این بازیگران نزد دولت شده است. مطابق با یافته‌های پژوهشگران، مجامع محلی و سمن‌ها درباره مسائلی چون حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست، بیشتر همکار دولت تلقی می‌شوند و ازجمله بازیگران گروهی اند که مستقیم یا غیرمستقیم در صیانت از محیط زیست و منابع ملی نقش آفرینی می‌کنند.

علی‌الحسابی (۱۳۹۰) در مقاله «نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و رهبران محلی در توسعه روستایی؛ نمونه موردی: بندر لافت» بر بحث مشارکت در اجرای طرح‌های توسعه روستایی به وسیله معتمدان بومی و سمن‌ها متمرکز شد و از رهبران محلی و سازمان‌های مردم‌نهاد به منزله تحقق‌دهندگان جلب مشارکت روستاییان در اجرای موفق طرح‌های روستایی نام برد.

کاویتها^۱ (2017) در بررسی نقش سمن‌ها در ارتقای توانمندسازی برای توسعه پایدار جامعه، تلاش کرد سهم راهبرد و برنامه آنها را در توسعه پایدار جامعه نشان دهد. از نظر او، سمن‌ها از طریق سرمایه‌گذاری کوچک، ظرفیت‌سازی و خوداتکایی سبب توسعه پایدار اجتماعی می‌شوند و از طریق اعتبارات خرد به اعضای جامعه برای دسترسی به مشاغل، درآمدزایی و بهبود وضعیت اقتصادی یاری می‌رسانند. همچنین سمن‌ها با توسعه ظرفیت‌های جامعه مانند مهارت‌ها، توانایی‌ها، دانش و دارایی‌ها و ایجاد انگیزه، جامعه را به مشارکت در این پروژه‌ها برای بهبود کیفیت زندگی تشویق می‌کنند.

وادون^۲ (2013) در پژوهش «نقش سمن‌ها در حفاظت از محیط زیست و توسعه» می‌نویسد: این سازمان‌ها نقش مهمی در حفاظت از محیط زیست، منابع طبیعی و توسعه دارند. علاوه بر این، او معتقد است همکاری دولت، سمن‌ها و مردم، نیاز حتمی است. از نظر او سمن‌ها بر مسائل محیط زیست نظارت می‌کنند و در ایجاد همگرایی جمعی، مشارکت سازمان

³ Bhattacharjee

⁴ Mukanga

¹ Kavitha

² Vadaon

مطرح شد، بیشتر پژوهش‌های پیشین با استفاده از روش کمی و براساس پرسش‌نامه خوداظهاری درباره سمن‌ها مطالعه کرده‌اند. روش‌های پیمایش برای شناخت وسیع و کلی مناسب‌اند؛ اما برای شناخت عمیق یک پدیده و به‌ویژه وقتی بحث از شناخت سازوکارهای سمن‌ها در یک عرصه جدید مثل محیط زیست مطرح است که شناخت پیشین در آن زمینه اندک است، چندان کارساز نیستند؛ بنابراین، استفاده از روش پژوهش کیفی ضرورت می‌یابد و به همین دلیل، پژوهش حاضر بر روش کیفی مبتنی است.

روش پژوهش

همان‌طور که مطرح شد، رویکرد این پژوهش، کیفی و بر استفاده از «نظریه داده‌بنیاد» یا «گرند تئوری» مبتنی است که از نظر پارادایمی و نظری بر اصول پارادایم تفسیرگرایی اجتماعی استوار است که نوعی پژوهشی اکتشافی محسوب می‌شود. براساس روش پژوهش کیفی، می‌توان گفت میدان مطالعه در این پژوهش، سازمان‌های غیردولتی فعال در حوزه محیط زیست با تأکید بر آب‌وهوا و انرژی شهر تهران هستند. به‌طور معمول، یک طرح نمونه‌گیری مؤثر، با تعیین و تعریف مناسب جمعیت هدف شروع می‌شود (آلتینی و پاراسکواس، ۱۳۹۴: ۱۴۱). در اینجا، جمعیت هدف، اعضای سمن‌های محیط‌زیستی شهر تهران‌اند. مطابق آمارهای موجود رسمی و دریافت‌شده از وزارت کشور و استانداری تهران، تعداد ۵۶ سمن در وزارت کشور و استانداری به ثبت رسیده است. مرحله دوم در طرح نمونه‌گیری، تعیین جمعیت در دسترس است که زیرمجموعه‌ای از جمعیت هدف است و ویژگی‌های خاصی از جمعیت هدف را دارد و برای مطالعه، در دسترس است (آلتینی و پاراسکواس، ۱۳۹۴: ۱۴۱). بدین منظور، سمن‌های ثبت‌شده در شهر تهران، به‌منزله جمعیت در دسترس تعریف شدند. مرحله بعد، معیار شمولیت است. در این مرحله، معیارهای خاصی که براساس آنها پاسخگویان مطالعه‌شده انتخاب شدند، عبارت بودند از: عضو بودن در یک سمن، انجام فعالیت محیط‌زیستی و ساکن بودن در استان تهران برای دسترسی؛ درنهایت نیز با

بیشتر پژوهش‌ها به‌صورت کمی و با استفاده از پیمایش انجام شده‌اند. در مقابل، هر کدام از مطالعات انجام‌شده خارجی نیز با تمرکز بر یکی از ابعاد فعالیت‌های سازمان‌ها (مثل آموزش، توانمندسازی، همکاری با دولت و نقش در سیاست‌گذاری) و یا تأثیر سمن‌ها بر توسعه اجتماعی، ایجاد انگیزه، استفاده از افراد محلی، بسیج افکار عمومی از طریق نفوذ در افکار، مشارکت، کاهش آلودگی، جلوگیری از تخریب و حفاظت از محیط زیست، ارتقای معیشت پایدار، راه‌اندازی اعتراضات و ... انجام شده‌اند؛ برای مثال، در این زمینه می‌توان به پژوهش‌های اونای گیلهارد و بونک^۱ (۲۰۱۵)، کاویتها (۲۰۱۷)، واداون (۲۰۱۳)، کروسمن^۲ (۲۰۱۳) و ... اشاره کرد. بدین ترتیب، در حالی که پژوهش‌های پیشین، نقش‌های مشخص سمن‌ها، پژوهش در روستا و یا سنجش یک بُعد از فعالیت‌های آنها در اثرگذاری بر مشارکت را بررسی کرده‌اند، غفلت از توجه به ابعاد جامعه‌شناختی در پژوهش‌های پیشین، کاملاً مشهود است. پژوهش حاضر با در پیش گرفتن رویکرد جامعه‌شناختی، در جستجوی درک عمیق اعضای سمن‌های محیط‌زیستی در زمینه علل و راهبردهای جلب مشارکت است. در اینجا، تأکید بر این است که عوامل تعیین‌کننده رفتار و فعالیت‌های محیط‌زیستی پیچیده‌اند و با رویکرد واحد نمی‌توان به درک عمیقی از رفتار کنشگران دست یافت. دومین ویژگی متمایز این پژوهش با پژوهش‌های پیشین، تفاوت در جامعه آماری است که پژوهش حاضر بر سمن‌های شهری متمرکز است. همان‌طور که ملاحظه شد، بیشتر پژوهش‌های پیشین در این زمینه بر جامعه روستایی متمرکز شده‌اند. در حالی که امروزه شهرهای بزرگ مثل تهران با چالش‌های اساسی محیط‌زیستی روبه‌رو هستند و به‌شدت به مشارکت سمن‌های محیط‌زیستی برای مقابله با این وضعیت نیازمندند و همین امر، ضرورت تمرکز بر جامعه شهری را برجسته می‌کند. سومین وجه تمایز پژوهش حاضر با مطالعات قبلی، به روش انجام پژوهش مربوط است. همان‌طور که

^۱ Unay Gailhard & Bojnec

^۲ Crosman

این مرحله، مقوله‌ها به صورت یک شبکه، با هم در ارتباط قرار گرفتند و در نهایت، مقولات اصلی و مقوله‌ هسته پدیدار شدند. تمام این مراحل در طول انجام گردآوری داده‌ها، به صورت رفت و برگشت و رسیدن به مفاهیم جدید بازمی‌بینی می‌شد. همچنین در مراحل کدگذاری، از ابزار تحلیلی پارادایم استفاده شده است که از سه بخش شرایط (علی و مداخله‌گر)، راهبردها و پیامدها تشکیل و موجب سازماندهی بیشتر یافته‌ها شد. در پژوهش حاضر، برای اعتبار داده‌ها از روش «باورپذیر کردن گزینشی» استفاده شده است. منظور از این اصطلاح، مستدل کردن متن با نقل قول‌هایی پذیرفتنی برای باورپذیر کردن یافته‌های پژوهش است (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۵۵). برای اعتبارسنجی نیز از نقل قول‌های مشارکت‌کنندگان استفاده شد و در مرحله‌ نهایی، این مقولات از سوی استادان جامعه‌شناسی و اعضای مشارکت‌کننده، ارزیابی و تأیید شدند. سمن‌هایی که با اعضای آنها مصاحبه شد عبارت‌اند از: انجمن پایشگران حامی محیط زیست (پاما)، جمعیت زنان مبارزه با آلودگی محیط زیست، ستاد حمایت از سمن‌های شهر تهران، انجمن انرژی‌های تجدیدپذیر، مؤسسه چراغ راگا، جمعیت زنان و کودکان حامی محیط زیست و توسعه پایدار، مجمع فعالان محیط زیست، دوستداران آوای طبیعت و توسعه کسب‌وکارهای محیط زیست شایان. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مطالعه‌شده در جدول ۱ منعکس شده است.

توجه به معیار طرد، افرادی که به دلیل اختصاص ندادن وقت یا نداشتن علاقه و رضایت، حاضر به مصاحبه نشدند، از نمونه‌گیری حذف شدند. از بین سمن‌های باقی‌مانده، تعداد ۱۶ نفر از اعضای مطلع و فعال سمن‌های شهر تهران که اطلاعات مهم و کاملی را برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش ارائه می‌دادند، براساس نمونه‌گیری هدفمند برای مصاحبه انتخاب شدند. در این نوع نمونه‌گیری، پژوهشگر «عمداً به انتخاب محیط‌ها، افراد یا رخدادهای ویژه‌ای می‌پردازد که اطلاعات مهمی را تأمین می‌کنند که به دست آوردن آنها از طریق سایر انتخاب‌ها میسر نیست. در اینجا مهم‌ترین اصلی که در نظر گرفته می‌شود، انتخاب محیط‌ها، زمان‌ها و افرادی است که بتوانند اطلاعات موردنیاز برای پاسخ به پرسش‌های پژوهش را فراهم کنند» (ازکیا و ایمانی‌ججرمی، ۱۳۹۰: ۶۰-۵۹). نمونه‌گیری در این مطالعه تا اشباع نظری ادامه یافت. بر همین اساس، با خاتمه ۱۶ مصاحبه، اشباع داده‌ها حاصل شد. در مرحله گردآوری داده‌ها از فن مصاحبه کیفی عمیق به شیوه نیمه‌ساختاریافته استفاده شد؛ یعنی فهرستی از آنچه باید درباره آن پرسش شود، از سوی پژوهشگران مطرح شد. تحلیل داده‌ها طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی صورت پذیرفت. در کدگذاری باز ابتدا، داده‌ها به صورت خطبه‌خط مجزا و دسته بندی شدند و یک کد یا مفهوم به آنها ضمیمه شد. در مرحله کدگذاری محوری، کدهای خام مرتبط با هم به لحاظ خصیصه و مفهوم، در خرده مقولات قرار گرفتند. در

جدول ۱- مشخصات مشارکت‌کنندگان

Table 1- Specifications of the participants

تعداد	سن	متغیرهای زمینه‌ای
۵	۳۰-۴۰	سن
۸	۴۱-۵۰	
۲	۵۱-۶۰	
۱	۶۱-۷۰	مقطع تحصیلی
۶	کارشناسی (B.Sc)	
۶	کارشناسی ارشد (M.Sc)	
۴	دکتری (Ph.D)	وضعیت اشتغال
۱۵	شاغل	
۱	غیرشاغل	
مرد: ۸	زن: ۸	جنسیت

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، درباره شیوه‌های جلب مشارکت اعضای سمن‌های محیط‌زیستی مطالعه شده است. پس از جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل و کدگذاری داده‌ها، در پاسخ به سؤالات پژوهش، مطالعه ژرف و عمیق داده‌ها نشان داد الگوی پارادایمی شیوه‌های جلب مشارکت سمن‌های محیط‌زیستی را می‌توان درباره پدیده مرکزی «اقناع» ترسیم کرد. به بیان دیگر، می‌توان گفت شیوه اصلی جلب مشارکت سمن‌ها، «اقناع» است. در اینجا، مفهوم اقناع، به منزله شیوه اصلی جلب مشارکت سمن‌ها براساس این توجیحات استفاده شده است: مفاهیم و مقوله‌های مستخرج از پاسخ‌های مکرر مشارکت‌کنندگان، ارتباط این مقوله با سایر مقوله‌ها و پوشش دادن آنها و قدرت جذب این مقوله، یکپارچگی سایر مقولات پیرامون آن و برتری نظری آن در قیاس با سایر مقوله‌ها، به منزله مقوله هسته یا مرکزی. در ادامه، جداول ۲ با توجه به

رویکرد نظریه زمینه‌ای، نتایج پژوهش را در محورهای زیر نمایان می‌کند: شرایط علی، پدیده، زمینه، شرایط مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها.

در جدول‌های جداگانه، مفاهیم حاصل از کدگذاری داده‌های خام و فرایند گردکردن مفاهیم مشترک به خرده‌مقولات و سیر خرده‌مقولات به مقولات آورده شده است. کدهای به‌دست‌آمده (مفاهیم و مقولات) برحسب موضوع، پرسش‌های پژوهش و نوع داده‌ها، دو حالت دارند: یا مفهومی در بدنه متن هستند که به آنها کدهای «متصل به متن» می‌گویند که در روند پژوهش نشانه‌گذاری و جدا می‌شوند و یا سازه‌های مفهومی و مقوله‌ای استنباط‌شده از متن هستند که البته ضمن وفاداری کامل، از آنها با نام «کدهای برخاسته از متن» تعبیر شده است. در جدول ۲ سیر مقولات اصلی تا مقوله هسته آورده شده است.

جدول ۲- فرایند تبدیل مقولات به مقوله هسته

Table 2- The process of converting the categories into the core categories

مقوله هسته	مقولات					
			خودکارآمدی (اثربخشی)	توان علمی و اجرایی	احساس مسئولیت	شرایط علی
پدیده	-	-	تخریب محیط	نبودن بسترهای مناسب	ضعف آگاهی	شرایط مداخله‌گر
اقناع			زیست	در جامعه	جامعه	راهبردها
	اجماع سیاستگذاران و بازیگران فعال انرژی	انتفاع	تغییر پایدار محلی	بیم و امید	آموزش و ارتقای دانش محیط‌زیستی	
		کسب درآمد	توانمندی	مسئولیت‌پذیری	افزایش آگاهی	پیامدها

نتایج حاصل از مصاحبه‌های عمیق با اعضای سمن‌ها نشان دادند آنچه موجب پیدایش پدیده اقناع و راهبردهای مربوط به آن یا به تعبیری، شرایط علی این پدیده می‌شود، احساس مسئولیت یا شهروندی محیط‌زیستی، توان علمی و اجرایی

مقوله‌های اصلی پژوهش پیرامون پدیده مرکزی «اقناع» شکل گرفته‌اند. در ادامه، مقوله‌ها با نمونه‌هایی از داده‌های خام یا نقل‌قول‌های مستقیم از مصاحبه‌شوندگان ارائه شده‌اند.

الف) شرایط علی

جامعه نسبت به محیط زیست و واکنش در قبال مسائل محیط‌زیستی است. آنها افراد آرمان‌خواهی‌اند که خواهان بهبود وضعیت جامعه، کشور، جهان و مردمی که در آن زندگی می‌کنند، هستند. در این زمینه، اظهارات بنفشه ۴۷ ساله که خارج از کشور زندگی کرده است، جالب‌توجه است. او می‌گوید:

«در اروپا با استفاده درست از انرژی و کاربرد انرژی‌های نو تونستن پیشرو باشن و بعضی از خونه‌ها هم دارن از انرژی خورشیدی استفاده می‌کنن. به نظر ما هم می‌تونیم به اون نقطه برسیم؛ چون پتانسیل‌های انرژی خورشیدی، باد و زمین گرمایی رو هم داریم».

پویا نیز در زمینه آرمان‌های خود می‌گوید:

«در جوامع پیشرفته همه تونستن به یه حس مشترکی برسن که منافع همه تأمین بشه و کمترین آسیب به همه وارد می‌شه. به نظر من، ما هم باید با نزدیک کردن مردم به هم، به اون حس مشترک برسیم. تلاش من برا رسیدن به اون نقطه است».

محمد نیز در همین زمینه گفت:

«من مکلفم به‌خاطر امکاناتی که در جامعه به من داده شده، برای تحقق جامعه مدنی برای نفر بعدی تلاش کنم».

ج) کنش مسئولانه: از نظر پاسخگویان، همه انسان‌ها باید مسئولیت خود در قبال گرمایش جهانی و هزینه آن را بپذیرند و با حفظ رویکرد عدالت‌جویانه مسئولیت‌ها را تقسیم و در این زمینه با تغییر سبک زندگی این هزینه‌ها را کاهش دهند. در همین زمینه امیر می‌گوید:

«مشارکت یعنی همه آماده باشن که نقش و سهم خودشون را برا مهار اثرات تغییر اقلیم بپذیرن. این مسئولیت‌ها هزینه به ما تحمیل می‌کنه و تو ایران در بحث خشکسالی پایدار، ما باید سبک زندگی مون رو تغییر بدیم و در این تغییر هرکسی به نسبت سهم خودش، مسئولیت به عهده بگیره».

توان علمی و اجرایی

این مقوله از دو خرده‌مقوله زیر تشکیل شده است:

الف) تخصص محیط‌زیستی: سازمان‌های غیردولتی گنجینه‌ای از دانش و مهارت زیست‌محیطی اندوخته‌اند (گیدنز،

اعضای سمن‌ها و خودکارآمدی یا اعتقاد به تأثیر اقدام فردی (اثربخشی) است که در ادامه توضیح داده می‌شوند.

احساس مسئولیت

این مقوله شامل سه خرده‌مقوله است:

الف) احساس مسئولیت فردی و شهروندی: از جمله شرایط علی اثرگذار بر کنش‌های مشارکت‌کنندگان، احساس مسئولیت نسبت به محیط زیست است. یکی از پیشنهادها ای‌اکرسل (گیدنز، ۱۳۹۴: ۱۷۵) درباره حقوق و مسئولیت‌های محیط‌زیستی، الزام شهروندان، شرکت‌ها و گروه‌های جامعه مدنی به عمل به منزله عاملان مثبت تغییرات محیط‌زیستی است؛ نه اینکه تنها از اعمال مخرب بپرهیزند. نتایج پژوهش حاضر نشان دادند کنشگران خود را جزئی از اجتماع می‌دانند و به‌منزله فرد فعال اجتماعی و محیط‌زیستی، مسئولیت‌های فردی و شهروندی خود را می‌شناسند و بدون در نظر گرفتن انتفاع فردی، درست‌ترین کاری را انجام می‌دهند که در زندگی وظیفه خود می‌دانند. در این زمینه می‌توان به اظهارات یکی از پاسخگویان اشاره کرد. او می‌گوید:

«رسالت یه فرد فعال مدنی و محیط‌زیستی تلاش برا حفظ محیط‌زیسته و اینو لطف نمی‌بینه و وظیفه خودش می‌دونه. مثلاً تولیدکننده‌ای که برا تصحیح پساب کارخونه‌ش هزینه نمی‌کنه و اونو می‌ریزه تو آب، از وظایف شهروندی خودش در قبال دیگران بی‌خبره. من نسبت به مردمی که از اون آب استفاده می‌کنن مسئولم. به اون تولیدکننده هم باید مطابق با وظیفه شهروندی‌ام تذکر بدم». کنشگر دیگری نیز می‌گوید: «من باید وظیفه شهروندی‌ام رو ادا کنم؛ چون در قبال حقوق شهروندی، وظایف شهروندی هم دارم».

ب) ارتقای سطح دانش در جامعه: نتایج پژوهش حاضر نشان دادند کنشگران، ارتقای سطح دانش در جامعه را جزئی از مسئولیت‌ها و وظایف شهروندی خود می‌دانند و با علاقه‌مندی و احساس مسئولیت در تلاش‌اند تا آرمان‌های محیط‌زیستی خود را - که از تخصص، علاقه، زندگی در خارج کشور و ... نشئت گرفته‌اند - به قلمرو واقعی در کشور خود نزدیک کنند. آرمان آنها، رشد اجتماعی و حساسیت

ما خودمون باید مقدمات و زمینه‌های لازم رو آماده کنیم و مشارکت داشته باشیم و بخشی از وظایف رو به عهد بگیریم وگرنه تخریب و کاهش توان سرزمین باقی می‌مونه».

خودکارآمدی یا اثربخشی

این مقوله، یکی دیگر از شرایط علی مشارکت‌کنندگان و از دو خرده‌مقوله زیر برگرفته شده است:

الف) تأثیر اقدام فردی: آگاهی و درک فرد از نقشی که می‌تواند در ساختن جامعه داشته باشد بسیار مهم است. یکی از پاسخگویان در این زمینه می‌گوید:

«من به عنوان یه معلم دیدم که امکان تبدیل اهدافم در زمینه انرژی، به آموزش‌های همه‌فهم امکان‌پذیره؛ بنابراین، تجربه معلمی و تخصصی من در بحث انرژی منو به این نتیجه رسوند که می‌تونم کار مؤثری انجام بدم. اگه هر فرد بدون که چقدر می‌تونه در حفظ محیط زیست اثرگذار باشه، سطح آگاهی و سواد هم توسعه پیدا می‌کنه».

کنشگر دیگر نیز در این زمینه گفت:

«اگه قراره من یک تأثیری روی جزئی از کل جامعه‌ام بذارم نقطه اثرم باید اینجا باشه. من هنوز یه کورسوی امید دارم که بتونم یه نقطه اثر خیلی کوچکی داشته باشم. تو اوضاع اجتماعی امروزه از بین یه جماعت ۱۰۰ یا ۱۵۰ نفری شاید دو نفر استفاده کنن و بتونن مفید باشن و برن و ادامه بدن. من هنوز به تأثیر اون دو نفر امید دارم. اگه یه روزی امیدمو به این دو نفر حتی از دست بدم دیگه کار سازمانی نمی‌کنم».

یکی دیگر از پاسخگویان می‌گوید:

«اگه خودمون تغییر کنیم محیط زیستمون هم تغییر می‌کنه. مشکلات محیط‌زیستی رو می‌بینم، احساس درد می‌کنم و برام دغدغه‌س. اینکه باید یه اتفاقی بیفته و من باید یه کاری برا کشورم انجام بدم حتی اگه این کار جمع‌کردن دو تیکه آشغال از روی زمین باشه».

کنشگر جوان و فعال ۳۱ساله نیز گفت:

«زمانی که وارد NGO شدم هنوز درست نمی‌دونستم که NGO چیه. فقط احساس می‌کردم که به عنوان یک شخص باید کارهایی بکنم که تأثیرگذار باشم. احساس می‌کردم همه انسان‌ها اومدن که یه کار مثبت و تأثیرگذاری انجام

و در سازماندهی اطلاعات علمی و ارائه آنها به تصمیم‌گیران و مردم نقش اساسی بازی می‌کنند (کیدنز، ۱۳۹۴: ۱۷۸). نتایج پژوهش حاضر نیز همین نکته را تأیید می‌کنند. اعضای سمن‌ها به‌طور معمول برخوردار از دانش دانشگاهی و خواهان استفاده از این پتانسیل در زمینه دست‌یابی به اهداف سمن‌اند؛ برای مثال، نیما ۳۳ساله، کارشناس ارشد معماری و مدیریت بحران و عضو سمن انرژی با اعتقاد بر توان اعضا و سمن می‌گوید:

«توانایی‌های افراد در NGOها در حوزه انرژی می‌تونه در جامعه اثرگذار باشه. برا من ساختمان‌های ایمن و بحث انرژی در ساختمان مهمه. پس تو تموم کارهای ساختمانی راه‌های صرفه‌جویی انرژی رو به‌صورت جدی پیشنهاد می‌دم. دوس دارم که در همه ساختمان‌ها این نکات رعایت بشه».

کنشگر ۴۲ساله دیگر می‌گوید:

«NGO ما تو حوزه انرژی تخصصی کار می‌کنه؛ بنابراین، نیاز به تخصص‌های مختلفی تو حوزه انرژی در NGO دارم و از تخصص اعضا در حوزه‌های مختلف تخصصی (آموزش، اجرا، پژوهش و...) استفاده می‌کنم».

سیما نیز در همین زمینه می‌گوید:

«از نظر خیلیا، کار محیط‌زیستی یه رفتار منطقی و درسته و به نظر میاد که افراد نخبه و الیت جامعه دارن این کار رو انجام می‌دن».

ب) توان بسترسازی فعالیت‌های محیط‌زیستی: از نگاه

کنشگران محیط‌زیست، تغییر در صورتی ایجاد خواهد شد که جامعه به سمت مدنی شدن حرکت کند و اعضا توان لازم در بسترسازی برای این تغییر را داشته باشند. پاسخگویی دارای سابقه فعالیت ۲۳ساله در NGO می‌گوید:

«موفقیت پروژه‌های مشارکتی NGOها حتمیه؛ چون فعالیتشون تخصصی هست و غالباً سوابق اجرایی دارن».

مشارکت‌کننده دیگر نیز با سابقه طولانی مدت فعالیت در

سمن‌ها با پررنگ شمردن نقش سمن‌ها در حفاظت از محیط زیست می‌گوید:

«بدون دخالت سمن‌ها و مردم، دولت به‌تنهایی نمی‌تونه این روند تخریب رو متوقف و مشکلاتو حل کنه؛ درواقع،

بدن و این افکار از آن حس شاید ماندگاری او شده بود».

مسعود نیز در این زمینه می‌گوید:

«وقتی به‌عنوان یک فرد بدونی که می‌تونی رو اکوسیستم جامعه‌ات تأثیر مثبت بذاری و از اون طرف هم اکوسیستم و جامعه قدر تو رو می‌دونه و بهت بها می‌ده، این دقیقاً ایده‌آل مشارکت. دیگه برات مهم نیس که شغلت دکنتره یا به کارگر ساده‌س. مهم اینه که می‌تونی تأثیر مثبت بذاری».

(ب) اثرگذاری جمعی: مشارکت‌کننده‌ای با اشاره به تمثیلی

ادبی گفت:

«دقیقاً به اون جریان سیم‌رخ عطار اعتقاد دارم و می‌دونم که اگه قرار باشه که جامعه نجات پیدا بکنه این حرکت از من و متن جامعه شروع می‌شه و طبیعتاً با فرارگرفتن هر فرد

کنار افراد دیگه می‌تونه اثرگذار باشه».

مشارکت‌کننده دیگر که شیمی دریا خوانده و کارمند

است، با تأکید بر اثربخشی اعضای سمن‌ها می‌گوید:

«اگه هرکسی در حد خودش بیاد و اصلاح انجام بده، کل جامعه عوض می‌شه و تو این پروسه طولانی‌مدت و تدریجی، این فرده که تأثیرگذار و مهمه؛ چون ادامه حیات من و حیات بشری، وابسته به محیط زیسته که داره از بین می‌ره و ما نمی‌تونیم عمر طولانی، سالم و مفید داشته باشیم مگر اینکه تک‌تک ما رفتارمون رو تغییر بدیم».

خلاصه و سیر تبدیل مفاهیم به مقولات در جدول ۳ ارائه

شده‌اند.

جدول ۳- فرایند تبدیل مفاهیم به مقولات (شرایط علی)

Table 3 - The process of converting the concepts into the categories (causal conditions)

مقولات	خرده‌مقولات	مفاهیم
	احساس مسئولیت فردی و شهروندی	مسئولیت‌پذیری، بهبود محیط زیست، خدمت، کنش مسئولانه، وظایف شهروندی، پذیرش هزینه‌های آسیب به محیط زیست، شناخت مسئولیت‌های فردی و شهروندی، پذیرش نقش محول‌شده، مشارکت به‌منزله یک تکلیف، تقسیم مسئولیت‌ها، حساس به مسائل محیط زیست، احساس مسئولیت نسبت به نسل آینده، بهبود وضع محیط زیست.
	ارتقای سطح دانش در جامعه	مشارکت به‌منزله یک تکلیف، تقسیم مسئولیت‌ها، حساس به مسائل محیط زیست، احساس مسئولیت نسبت به نسل آینده، بهبود وضع محیط زیست.
	کنش مسئولانه	مشارکت به‌منزله یک تکلیف، تقسیم مسئولیت‌ها، حساس به مسائل محیط زیست، احساس مسئولیت نسبت به نسل آینده، بهبود وضع محیط زیست.
	تخصص محیط‌زیستی	تحصیلات مرتبط با محیط زیست، توان جهت‌دهی به افکار مخاطبان، تعامل، گسترش شبکه‌های ارتباطی، اقدام فردی و گروهی برای طرح یا پیگیری مسائل محیط‌زیستی، بسترسازی برای مشارکت و کار گروهی، توانایی کار در جوامع محلی، آگاهی از شرایط محیط زیست ایران.
توان علمی و اجرایی	توان بسترسازی فعالیت‌های محیط‌زیستی	مشارکت و کار گروهی، توانایی کار در جوامع محلی، آگاهی از شرایط محیط زیست ایران.
	تأثیر اقدام فردی	عاملیت، تأثیر اقدام فردی، باور به تأثیر حضور فرد، فرد الگوی توسعه پایدار، قدرت چانه‌زنی (لابی‌گری)، توان تأثیر بر گروه (گروه بالادستی و گروه محلی و ...)، تجربه تخصصی کارآمد.
خودکارآمدی (اثربخشی)	اثرگذاری جمعی	توان تأثیر فردی، باور به تأثیر حضور فرد، فرد الگوی توسعه پایدار، قدرت چانه‌زنی (لابی‌گری)، توان تأثیر بر گروه (گروه بالادستی و گروه محلی و ...)، تجربه تخصصی کارآمد.

پدیده

نتایج پژوهش حاضر نشان داده‌اند رفتار کنشگران محیط‌زیستی (اعضای سمن‌ها) در جهت جلب مشارکت دیگران برای اصلاح رفتار در حوزه انرژی و سازگاری با تغییرات اقلیمی براساس ارتقای آگاهی محیط‌زیستی و انتفاع شکل گرفته است. پدیده‌ای که با در نظر گرفتن مجموع شرایط علی و مداخله گر رخ داده و سبب شکل‌گیری پدیده «انتفاع» شده است؛ انتفاع، یعنی رسوخ

پایدار به ذهن و دل آدمیان (ساروخانی، ۱۳۹۳: ۳۳۰-۳۲۵)، یعنی کوشش آگاهانه فرد یا سازمان برای تغییر نگرش، باور، ارزش‌ها یا دیدگاه‌های فرد یا گروهی دیگر (گیل و بریجت، ۱۳۸۴: ۵۱). به تعبیر ساده‌تر، قانع و راضی کردن افراد برای گرایش به موضوع یا انجام فعالیت خاصی و به‌منزله روشی برای تأثیرگذاری و جهت‌دهی ذهنی انجام می‌شود. مخاطبان چنانچه به اقتناع برسند، انگیزه‌های درونی می‌یابند و هم خود مجری پیام می‌شوند هم با

بیشتری در بسترسازی برای اقتناع جامعه در جهت ایجاد تغییر خواهند داشت؛ زیرا اعضا با تحصیلات و تجربه غنی، عموماً با مباحث تخصصی همچون انرژی‌شناسی بیشتری دارند و از این رو، پدیده در نزد آنها شدت بیشتری دارد. اعتقاد به خودکارآمدی نیز در شدت و میزان پدیده مؤثر است؛ بدین معنا که اعضای سمن، هرچه به تأثیرگذاری فرد بیشتر باور داشته و به ایجاد تغییر در جامعه امیدوارتر باشند، فعالیت خود را بیشتر توسعه می‌دهند و از راهبردهای مختلفی برای اقتناع جامعه بهره می‌برند.

ب) شرایط مداخله‌گر

شرایط مداخله‌گر، تسهیل‌گر یا محدودکننده راهبردهایی هستند که درون زمینه خاص قرار دارند. این شرایط شامل زمان، فرهنگ، وضعیت اقتصادی، حرفه، تاریخ و بیوگرافی فردی‌اند (ازکیا و ایمانی‌جاجرمی، ۱۳۹۰: ۹۹-۹۷) و بر در پیش گرفتن راهبردهای مشارکت‌کنندگان محیط‌زیستی اثرگذارند. شرایط مداخله‌گر اثرگذار در این پژوهش عبارت‌اند از: ضعف آگاهی جامعه (از وظایف خود، شرایط محیط زیست ایران، محدودیت منابع و ماهیت تدریجی کار محیط‌زیستی)، نبود بسترهای لازم در جامعه (برای کار گروهی، برای شناخت وضع موجود و وجودداشتن زیرساخت‌های لازم در ساختمان‌ها، محدودیت قوانین و ضعف مدیریتی) و تخریب محیط زیست. در ادامه این موارد شرح داده می‌شوند.

ضعف آگاهی جامعه

این مقوله شامل دو خرده‌مقوله زیر است:

الف) کمبود دانش محیط‌زیستی در سطح جامعه: برخوردار نبودن از حداقل استانداردهای دانش در سطح جامعه از شرایط مداخله‌گر مؤثر بر انگیزه‌های مشارکت‌کنندگان است. حفظ یا افزایش کیفیت زندگی به انرژی وابسته است. از سوی دیگر، تولید زیاد انرژی فسیلی نیز کیفیت زندگی ما را تهدید می‌کند؛ زیرا سبب گرم‌شدن کره زمین و آلودگی می‌شود. استفاده از انرژی در ایران به روایت آمارها و مقالات موجود، با وضعیت استاندارد جهانی فاصله زیادی دارد و یکی از

یکدیگر وجوه تحقق آن را می‌خواهند. ژرفای اقتناع باید چنان در عمق وجود آدمیان ریشه دواند که هزینه عمل را بپذیرند و در عمل، پیام ارائه‌شده را پیاده کنند (ساروخانی، ۱۳۸۳: ۹۴). در این ارتباط، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهند بسیاری از رفتارهای مردم ناشی از ناآگاهی است و کنشگران محیط‌زیستی، شیوه‌های جلب مشارکت را در زمینه ایجاد تغییر رفتار محیط‌زیستی در جامعه هدف و غالباً با در نظر گرفتن انتفاع، ارتقای سطح آگاهی و متقاعدکردن گروه هدف برای پذیرش شیوه‌های سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی و استفاده بهینه از انرژی و حفاظت از محیط زیست در پیش گرفته‌اند.

زمینه بسط راهبردهای اقتناع

زمینه این پژوهش سمن‌های محیط‌زیستی شهر تهران بود و مشارکت‌کنندگان نیز از اعضای سمن‌های فعال در حوزه تغییرات آب‌وهوا و انرژی انتخاب شدند. در پیش گرفتن و توسعه راهبردهای اعضای سمن‌های محیط‌زیستی به زمینه‌ای بستگی دارد که پدیده اقتناع در آن رخ داده است. براساس یافته‌های این پژوهش، تقریباً همه مصاحبه‌شوندگان به پدیده اقتناع اشاره کرده‌اند؛ اما میزان و شدت این پدیده بین آنها با در نظر گرفتن میزان و شدت سایر شرایط علی متفاوت بوده است. تقریباً تمام مشارکت‌کنندگان به دلیل احساس مسئولیتی که نسبت به محیط زیست داشتند و فعالیت در این حوزه را جزئی از وظایف شهروندی خود تعریف کرده بودند، در تلاش برای اقتناع جامعه در جهت استفاده صحیح از انرژی و سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی و به‌طور کلی حفاظت محیط زیست بودند؛ اما شدت و میزان فعالیت آنها به احساس مسئولیتشان نسبت به محیط زیست یا شهروندی محیط‌زیستی، توان علمی، تخصصی و اجرایی، علاقه و خودکارآمدی (اثربخشی) آنها بستگی دارد؛ بدین معنا که احساس مسئولیت میان اعضایی که توان تخصصی و اجرایی بیشتری داشتند، افزون‌تر بود و قدرت بیشتری نسبت به سایر اعضا برای اقتناع و سعی بیشتری در اقتناع افراد برای مشارکت در فعالیت‌های محیط‌زیستی داشتند؛ به عبارت دیگر، هرچه دانش آکادمیک، توان علمی و اجرایی کنشگران بیشتر باشد، قدرت اقتناعی

درک ضعیف از ماهیت زمان بر و تدریجی فعالیت محیط زیستی و اجتماعی، از جمله شرایط مداخله‌گر مربوط به ضعف آگاهی است. مینا ۶۱ ساله می‌گوید:

«کار درازمدت انگیزه برآش کمه. مردم ایران خیلی کم‌طاقت هستن و درک صحیحی از کار اجتماعی ندارن. سریع می‌خوان نتیجه بگیرن و این امکان‌پذیر نیست».

در همین زمینه رضا نیز با نگاهی منتقدانه و با اشاره به پیچیدگی مسائل محیط‌زیستی و نگاه تقلیل‌گرایانه در جامعه نسبت به این مسائل می‌گوید:

«نگاه مردم جزئی و سطحی. مثلاً فکر می‌کنن الان مشکل محیط‌زیست فقط هوا یا آب؛ در حالی که مسائل محیط زیست در هم تنیده شدن و همه مسائل رو باید با هم دید. بدون در نظر گرفتن جمع مشکلات نمی‌شه در جهت اصلاح قدم برداشتن».

رؤیا ۳۳ ساله نیز در این زمینه می‌گوید:

«روند تخریب محیط زیست خیلی سریعه و ما برا حفاظت واقعی از محیط زیست به کمک مردم نیاز داریم. مردم هم، باید آگاه و حساس بشن و این مشکلاتو به‌صورت بنیادی بشناسن و ضعف‌ها رو احساس کنن تا مشارکتشون بیشتر بشه».

نبودن بسترهای مناسب در جامعه

این مقوله از سه خرده‌مقوله زیر برگرفته شده است:

الف) ضعف در تعاملات گروهی: نبود بسترهای لازم در جامعه برای انجام کارهای گروهی، از جمله شرایط مداخله‌گر است که سبب کنش‌های مشارکت‌کنندگان شده است. کنشگری با اشاره به ضعف در تمام سطوح برای انجام کارهای گروهی می‌گفت:

«ما آگه تمام این سال‌ها به بچه‌ها جای درسای تئوری، کار گروهی یاد داده بودیم الان اینقدر معضل نداشتیم. بسترسازی اجتماعی پروسه طولانی‌مدت و ضروری هست که باید از کودکی اتفاق بیفته. همه سختی کار برا اینه که هیچ‌وقت اون بستره وجود نداشته و نداره».

مشارکت‌کننده ۳۱ ساله دیگر نیز می‌گوید:

«هرکسی می‌خواد خودش کاری رو جدا از دیگران انجام بده. فردگرایی زیاده و روحیه کار گروهی نداریم. حتی تو خود NGOها هم این ضعف هست و هر NGO منفصل از

دلایل اجتماعی این فاصله از نگاه کنشگران، ناآگاهی در زمینه محیط زیست و انرژی است که سبب عمیق‌تر شدن مسائل محیط‌زیستی شده است؛ به این معنا که جامعه هنوز نقش انرژی در زندگی خود را به‌خوبی درک نکرده و از اهمیت آن برای پایداری و رفاه خود ناآگاه است. همچنین از پیامدهای مصرف بی‌رویه انرژی درک عمیقی ندارد. رضا ۴۰ ساله و کارشناس ارشد محیط زیست با احساس رنج از به‌هم‌ریختگی محیط زیست و بی‌مسئولیتی مردم در نتیجه ناآگاهی آنها می‌گوید:

«زندگی ما با انرژی تنیده شده؛ اما من فکر می‌کنم مردم هنوز نمی‌دونن که چقدر منابع انرژی محدوده و نحوه استفاده اونا از انرژی چه تأثیری روی «خودشون» می‌تونه بزاره (اثرات بوم‌رنگی) و به همین دلیل، انگیزه‌ها و علاقه‌مندی‌هاشون برا صرفه‌جویی کمه. هرچی درک پایین‌تر باشه و فکر کنن که مسئولین باید این کارها رو انجام بدن مشارکت کمتره».

کنشگر دیگر نیز گفت:

«مردم نمی‌دونن که خطرات مستقیماً به خودشون برمی‌گرده».

امیر با اشاره به مشارکت‌نکردن جامعه در حل مسائل محیط‌زیستی و لزوم آگاهی جامعه می‌گوید:

«آگه مشارکت نباشه اساساً مدیریت محیطی ضعیف می‌شه و همه بار روی دوش دولت قرار می‌گیره و دولت به یک موجود فربه غیرمنعطف تبدیل می‌شه. حتی ممکنه به جنگ‌های ناحیه‌ای بکشه؛ چون دولت معلوم نیست که بتونه به‌طور کامل عدالت رو اجرا بکنه».

کنشگر دیگری در این زمینه می‌گوید:

«دانش محیط‌زیستی ضعیفه و بنابراین، مردم دغدغه‌ای ندارن که این انرژی که داره نیروگاه تولید می‌کنه با برق تجدیدپذیر تولید می‌شه یا فسیلی».

ب) نشناختن وضع موجود: علی ۳۷ ساله در این زمینه

می‌گوید:

«ما نتونستیم تصویر درستی از شرایط محیط زیست ایران به مردم ارائه بدیم. سواد محیط‌زیستی در سطح جامعه کمه و باید ارتقا پیدا کنه. هر چقدر من تلاش بکنم و بگم شرایط بده، کسی تا لمس نکنه نمی‌دونه یعنی چی. مثلاً آگه بهشون بگی که یخ‌های قطبی داره آب می‌شه جواب می‌ده مگه چی می‌شه؟».

مصرف زیاد انرژی در ساختمان‌ها، درک اهمیت انرژی می‌تواند درک نیاز به مصرف آن را تقویت کند. مشارکت‌کننده فعال در حوزه انرژی و ساختمان می‌گفت:

«ساختمونای ما روزانه کلی پرت انرژی دارن. می‌شه با تجهیزات و وسایل جدید، مصرف انرژی رو تو ساختمون کم کرد؛ اما مردم به دلایل مختلف از جمله ناچیز شمردن نقش خود در چرخه مصرف، قیمت پایین انرژی، عدم انتفاع، هزینه بر بودن تجهیزات جدید، مستأجر بودن، عدم زیرساخت‌های لازم در ساختمان‌ها و انفعال افراد در ایجاد تغییر، دلایل فرهنگی و ... برا حل این مشکل مشارکت نمی‌کنن».

تخریب محیط زیست

این مقوله از دو خرده‌مقوله زیر استخراج شده است: **الف) رویکرد انتفاعی نسبت به طبیعت:** تخریب و تداوم مسائل محیط‌زیستی از دیگر شرایط مداخله‌گری است که بر شکل‌گیری فعالیت مشارکت‌کنندگان و پدیده اقتناع اثرگذار است. یک معتقد است ما در حال انتقال به جامعه‌ای با مخاطرات جهانی هستیم و زیان و هزینه‌های تجدید، به تدریج بر فواید آن می‌چربد و به خطر افتادن بشر به دست خودش و ویران کردن طبیعت، به موتور محرکه تاریخ بدل می‌شود. این مخاطرات، اثرات جانبی یا هزینه‌های مدرنیزاسیونی است که جزء ویژگی‌های جامعه متجدد امروزی است (بری، ۱۳۸۰: ۲۰۶). او طرفدار این ایده است که آنچه ما انتظارش را می‌کشیم، ظهور جامعه جدیدی است که ویژگی اصلی آن، آگاهی‌داشتن نسبت به خطرات و اجتناب از آنهاست (ساتن، ۱۳۹۳: ۱۴۵). تحلیل یک نشان می‌دهد نهادهای متمرکز نظیر حکومت‌های ملی، اساساً قابلیت پاسخگویی به دغدغه‌های محیط‌زیستی و دغدغه‌های مربوط به مخاطره را ندارند. در عوض، این نهادها در دام مجموعه‌هایی از فرض‌ها گرفتار شده‌اند که این بحران جاری را برای مدرنیته به وجود آورده‌اند (اروین، ۱۳۹۳: ۸۴-۸۵). سینا که ضمن وقوف بر اهمیت محیط زیست، تخریب آن را در جهت منافع فردی و نگاه انتفاعی به منابع طبیعی می‌داند، می‌گوید:

«در ایران انواع تخریب‌ها رو داریم؛ بیابان‌زایی،

بقیه و گاهی موازی با دیگران، داره کار می‌کنه و مجموعه رو نمی‌بینه و بعد می‌بینی که NGOها که خودشون برای مشارکت اومدن وقتی کنار هم قرار می‌گیرن خیلی نمی‌تونن کار گروهی انجام بدن؛ علتش هم اینه که اینها برای مشارکت متد و ادعای خودشون رو دارن و هر کدومشون به تعریف از مشارکت داره».

ب) محدودیت قوانین و ضعف مدیریتی: این خرده‌مقوله از جمله شرایط مداخله‌گر در مقوله نبودن بسترهای مناسب در جامعه است که سبب کنش‌های مشارکت‌کنندگان شده است. یکی از کنشگران با اشاره به وجود نداشتن بسترهای مناسب آموزشی، موانع اداری و ضعف مدیریتی و سازمانی می‌گوید:

«شما وقتی تو یه سازمانی می‌خوای ایزو رو پیاده کنی، اگه مدیر اونجا ایزو رو قبول داشته باشه، برنامه‌ها و تصمیم‌گیری‌ها با توجه به چارچوب ایزو و بر مبنای رسیدن به اون هدف، تنظیم می‌شه. حالا اگه اصلاً ایزو رو قبول نداشته باشه نمی‌شه کاری کرد».

یکی دیگر از پاسخگویان نیز درباره محدودیت‌های موجود می‌گوید:

«فقط اذیتمون نکنن و مانع‌تراشی نکنن، ما کارمون رو انجام می‌دیم. من دیگه دوس ندارم تو جلسات دولتی شرکت کنم و بهشون می‌گم که شما نشستین اینجا که کار انجام نشه؛ چون ما برا انجام کار نه پول می‌خوایم، نه بودجه و نه کار سیاسی انجام می‌دیم؛ ما فقط می‌خوایم کار کنیم، اومدیم اینجا که اصلاح کنیم. وقتی اونا می‌گن نمی‌خوایم دیگه شما نمی‌تونن کار کنی؛ چون نمی‌ذارن».

مشارکت‌کننده دیگر با اشاره به قوانین محدودکننده در کشور و در نتیجه، اعمال محدودیت‌هایی برای فعالیت سمن‌ها گفت:

«بی‌توجهی دولتمردان در حوزه قانون‌گذاری و اجرایی و علاوه بر اون، عدم هماهنگی این دو حوزه با همدیگه مشکلاتی به وجود آورده که گاهی نمی‌شه کاری رو پیش برد. گاهی هم چون هماهنگ نیستن صدمات بیشتری به محیط زیست وارد می‌شه».

مشارکت‌کننده دیگری نیز در این زمینه می‌گوید:

«علی‌رغم مشکلات زیاد در حوزه محیط زیست هنوز در بین سیاستگذاران عزم جدی نمی‌بینید برا ورود به حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر و انجام اقدام اساسی تو این زمینه».

ج) ضعف زیرساخت‌های لازم در ساختمان‌ها: با توجه به

از نظر کنشگران کاهش کیفیت زندگی از جمله دلایل مداخله گری است که بر کنش آنها تأثیرگذار بوده است. کنشگر ۵۹ ساله در این زمینه می‌گوید:

«خیلی روشن، تخریب محیط زیست رو زندگی همه ما اثر گذاشته و کیفیت زندگی ما رو پایین آورده، خیلی از امکانات طبیعی کم شده و مردم دقیقاً نمی‌دونن که چرا این کیفیت پایین اومده و داره هر روز هم پایین تر میاد».

کنشگر دیگری گفت:

«در ایجاد خشکسالی در ایران همه مون (شهری و روستایی) مسئولیم؛ اما مردم سهم خودشونو در این زمینه و حل مسائل ناچیز می‌دونن؛ در حالی که برا سازگاری با این تغییرات همه مون باید شرایط و سبک زندگی مون رو تغییر بدیم».

خلاصه مطالب ذکر شده در جدول ۴ ارائه شده است.

جنگل زدایی، آلودگی هوا و ... همه این موضوعات هم به‌روز و هم مهم و تأثیرگذارن». یکی دیگر از مشارکت‌کنندگان نیز در این زمینه می‌گوید: «مدام اطلاعاتی مبنی بر جنگل‌خواری، آتش‌سوزی جنگل‌ها، آلودگی محیط زیست، کاهش پوشش گیاهی و ... منتشر می‌شه که یه زنگ خطر برا کشور؛ چرا این نگاه سودجویانه باید باعث تخریب محیط زیست بشه»؟

ب. سبک زندگی مصرفی: گیدنز معتقد است «اکثریت

مردم برای تغییر عادات روزانه‌ای که منبع خطرناکی است که تغییرات آب‌وهوا برای ما دارد، کار ناچیزی انجام می‌دهند و یا اصلاً هیچ کاری نمی‌کنند» (گیدنز، ۱۳۹۴: ۲۳). یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«روش‌های نامناسب زندگی که باعث این همه مشکل و تخریب شده. یکی از دلایل اصلی من جلوگیری از آسیب به محیط زیست و حفاظت از اونه».

جدول ۴- فرایند تبدیل مفاهیم به مقولات (شرایط مداخله‌گر)

Table 4 - The process of converting the concepts into the categories (Interfering conditions)

مقولات	خرده‌مقولات	مفاهیم
	کمبود دانش	درک ضعیف نسبت به ارزشمندی انرژی در توسعه، درک ضعیف از محدودیت منابع طبیعی و انرژی فسیلی، درک ضعیف از پیامدهای مصرف بی‌رویه و اثرات بوم‌رنگی آن، درک ضعیف از پیامدهای گرمایش جهانی، درک ضعیف از مزایای انرژی‌های نو، درک ضعیف از معنای توسعه پایدار و اهمیت انرژی برای پایداری، درک ضعیف از تغییرات آب‌وهوا، درک ضعیف از ماهیت زمان‌بر و تدریجی فعالیت محیط‌زیستی و اجتماعی، درک ضعیف از شرایط محیط زیست ایران.
ضعف آگاهی جامعه	جامعه	نیود بستری‌های لازم برای انجام کارهای گروهی، انگیزه کم برای کار گروهی، تعاملات ضعیف، فردگرایی، موازی‌کاری، محدودیت قوانین، مانع‌تراشی برای سمن‌ها، ضعف مدیریتی، موانع اداری، ناهمسویی قانون‌گذار و مجری، وجود نداشتن زیرساخت‌های لازم در ساختمان‌ها، انفعال در ایجاد تغییر، گران‌بودن تجهیزات انرژی‌های نو.
شرایط مداخله‌گر	نشناختن وضع موجود	
	ضعف در تعاملات گروهی،	
نیود بستری‌های مناسب در جامعه	محدودیت قوانین و ضعف مدیریتی	
	ضعف زیرساخت‌ها در ساختمان‌ها	
	رویکرد انتفاعی نسبت به طبیعت	بهره‌برداری بی‌رویه از منابع، رویکرد انتفاعی نسبت به طبیعت، کوه‌خواری، جنگل‌زدایی، تأمین سوخت از جنگل‌ها، کسب اطلاعات دیداری و شنیداری از تخریب محیط زیست، سبک زندگی مصرفی، مصرف‌گرایی، کاهش کیفیت زندگی.
تخریب محیط زیست	سبک زندگی مصرفی	

خاص به کار گرفته می‌شود (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۶۶) و بر کنش‌ها و واکنش‌هایی برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده

راهبردهای مربوط به پدیده افتناع

راهبرد، سازوکار و تدبیری است که در برخورد با پدیده

دانش در ایجاد مشارکت تعیین‌کننده است. کنشگر ۴۳ ساله با تأکید بر ضرورت آموزش می‌گوید:

«ما به خاطر حل معضلات نیاز به ارتقای دانش داریم. درسته خیلی از فناوری‌ها خودش آلاینده محیط‌زیسته اما به خصوص در بخش بهینه‌سازی مصرف انرژی، بدون کمک دانش نمی‌تونیم فناوری‌های جدیدتری رو داشته باشیم که قادر به حل مشکلات باشه».

کنشگر ۵۳ ساله در این زمینه می‌گوید:

«مشارکت در سازگاری با اثرات تغییر آب و هوا با آگاهی به دست میاد. آگاهی با تأکید و مبتنی بر منافع مشترک؛ یعنی اینکه مردم از منافع روزمره بهره‌مند بشن. مثلاً برا انتقال آب به گاوخونی، باید موافقین و مخالفین رو با آگاهی، به یه جمع‌بست مشترک رسوند که این سرنوشت جمعی رو در مورد تغییرات اقلیمی بپذیرن و این پذیرش مبتنی بر منافع مشترکه. یعنی باید هر کدوم بدونن که زاینده رود یه تیکه مفصل نیست؛ زاینده رود یه جریان، یه مسیره که به هر حال باید طی بشه».

یکی دیگر از کنشگران نیز می‌گوید:

«ما افکار افرادی که همراه نیستن رو به سمت محیط زیست و حل مشکلات و دور کردن یا به تعویق انداختن خطرات جهت‌دهی می‌کنیم».

اعضای سمن‌ها آموزش را متناسب با جامعه هدف، انتخاب و طراحی کرده‌اند و برنامه‌های آنها در محله، شهر و یا کشور با در نظر گرفتن سن، جنس، فرهنگ، تفاوت‌های قومی، الگوهای معیشتی و ... از شکل‌های متفاوتی با تأکید بر ارتقای دانش و ایجاد حساسیت در جامعه پیروی می‌کنند. آنها در آموزش‌های عمومی و محلی، همیشه بسترهای از پیش تعریف‌شده‌ای مثل مدارس ندارند (هرچند در قالب انجمن اولیا و مربیان گاهی از این فضاها استفاده می‌کنند)؛ بنابراین، با استفاده از اعضای خلاق سمن از راهبردهایی نظیر برگزاری جلسه یا کارگاه در نمایشگاه‌ها و پارک‌ها، سرای محلات و مساجد و هر مکانی که معتمدان محلی و شورایی‌ها و ... تأیید کنند، بهره می‌برند. فاطمه در این زمینه می‌گوید:

«مردم بیشتر جذب شادی‌ها می‌شن. ما با برگزاری جشنواره‌ها مردم رو جذب می‌کنیم، مسابقات مختلف

مدنظر مبتنی است. راهبردها هدفمندند و به دلیل خاصی صورت می‌گیرند (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۶: ۳۲۸)؛ راهبردهایی که در این پژوهش برای اداره و مدیریت پدیده به کار گرفته شده‌اند، از مجموعه شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گری تأثیر می‌گیرند که شرح آن رفت. این راهبردها شامل موارد زیرند:

آموزش و ارتقای دانش محیط‌زیستی

این مقوله با توجه به دو خرده‌مقوله زیر شکل گرفته است: الف) ارائه نوآورانه محتوا، نوآوری در جذب: آموزش، اولین راهبرد است که مشارکت‌کنندگان برای اقناع دیگران در پیش می‌گیرند؛ زیرا «بهترین روش برای تغییر هنجارها و در نتیجه، تغییر رفتار از طریق آموزش است» (Babcock, 2009: 943). این راهبرد نزد کنشگران در دو سطح به کار گرفته می‌شود: سطح اول درون‌سازمانی و به اعضای سمن‌ها مربوط است. هدف این سطح، آشنایی اعضا با رویکردهای سمن، ارتقای انگیزه بین کنشگران محیط‌زیستی، انسجام‌بخشی در ساختار داخلی سمن، گسترش ارتباطات محیط‌زیستی و آماده‌کردن آنها برای ورود به میدان‌های تخصصی برای جلب مشارکت است. سطح دوم، برون‌سازمانی و شامل مردمی است که گروه هدف برای جلب مشارکت‌اند. اعضا در این سطح از روش‌های خلاقانه متنوعی در جهت ایجاد انگیزه و آموزش بهره می‌برند. برگزاری کارگاه آموزش محیط‌زیستی (در محله‌ها و ...)، نمایشگاه و فعالیت ترویجی، برگزاری کارگاه برای آموزش نحوه سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی، کارگاه خدمات اکوسیستم، سازماندهی و تشکیل گروه، آموزش نرم‌افزارهای تخصصی مثل جی‌پی‌اس برای تعیین حدود زمین و مرتع در مناطق روستایی، طرح مباحث جدید، استفاده از افراد محلی توانمند با تأکید بر توانایی کلامی، استفاده از آموزش دهنده‌های متخصص و تسهیلگران سمن‌ها و تألیف و ترجمه کتاب‌های شعر و قصه با موضوع محیط زیست برای کودکان از جمله برنامه‌ها و راهبردهای کنشگران در این سطح در زمینه ارتقای دانش و آموزش است؛ زیرا بر این باورند که ارتقای

کننده ۵۲ ساله‌ای که معلم و فعال محیط‌زیستی است، مشارکت را ارتباط یک ساختار شکل‌یافته با بیرون از NGO می‌داند و می‌گوید:

«بیرون از NGO ما سه گروه مخاطب داریم: گروه اول کودکان که برا اونا دانش پایه‌ای رو بالا می‌بریم و در ارتقای دانش و اهمیت موضوع محیط زیست و فعالیت‌های جمعی و همکاری تو این حوزه براشون برنامه‌ریزی می‌کنیم. گروه دوم، دانشجویان و افراد متخصص هستن که ما برا این گروه، اطلاعات تخصصی برا ارتقای آگاهی، تقویت تفکر انتقادی و ایجاد حساسیت نسبت به مشکلات ارائه می‌دیم. گروه سوم، مردم عامی و بزرگسالان در جاهای مختلف و با فرهنگ‌های متفاوت هستند. ما برا این گروه‌ها، با توجه به علاقه‌ها و نیازشون برنامه آموزشی با موضوعات جذاب، پایه‌ای، عام‌پسند با هدف افزایش سطح اطلاعات عمومی و چیزی که فصل مشترک همه اینا باشه طراحی می‌کنیم. مثلاً به جایی توریسم و گردشگری مهمه، به جایی کشاورزی و زمین و یا دریا اهمیت داره، به جایی دغدغه، حل مشکلات محله و شهره».

کنشگر دیگر نیز در این زمینه می‌گوید:

«ما در همایش‌ها و کنفرانس‌ها و ارتباط با اعضا و مردم تونستیم موارد ساده و کاربردی و مفید رو انتقال بدیم».

راهبرد آموزشی دیگر برای ارتقای دانش عمومی، استفاده از پتانسیل‌ها و بسترهای موجود در شبکه‌های اجتماعی است. «یکی از اهداف NGOها از حضور در شبکه‌های اجتماعی، افزایش آگاهی درباره موضوعاتی است که آنها دفاع می‌کنند؛ زیرا کانال‌های ارتباطی جدید، توانمندی دستیابی به مخاطبانی که دسترسی به آنها سخت و طولانی است را به سرعت فراهم کرده است» (Garcia-Galera et al., 2019). از سوی دیگر، فناوری اطلاعات جدید و بسترهای رسانه‌ای اجتماعی، ابزارهای اساسی برای آموزش و ارتقای آگاهی عمومی و حمایت از آنها هستند. از آنجا که چنین ابزارهایی ارزان و فراگیرند، می‌توانند بر جوانان و بزرگسالان نیز تأثیر بگذارند و به‌ویژه با توانایی‌ها و بودجه‌های سازمان‌های مردم‌نهاد مناسب باشند و مطابق با وظایف آنها مانند ارائه اطلاعات به مخاطبان متنوع در قالب‌های قانع‌کننده

برگزار می‌کنیم و بعد به سری سؤال می‌دیم و از اساتید مرتبط دعوت می‌کنیم بیان این سؤال‌ها تو جواب بدن».

یکی دیگر از کنشگران نیز می‌گوید:

«با تشویق ما، مردم در جلسات و کارگاه آموزشی در مکان‌های عمومی یا تخصصی، شرکت می‌کنن؛ حالا آگه اطلاعات ارائه شده توسط سمن‌ها براشون جذابیت و یا منافع داشت، حساس شده و ذهنشون درگیر موضوع می‌شه و در مراحل بعدی می‌شه دوباره این افراد رو دعوت و بهشون آموزش‌های تخصصی‌تر داد و جلب مشارکت کرد».

اعضا به‌طور خلاقانه‌ای از فرد یا گروه‌های مرجع و معتمد محلی (معلم، روحانی مسجد، اعضای شورایی، شهردار و ...) در جهت جلب اعتماد و سپس مشارکت مردم بهره می‌برند. آنها همچنین از هنرهای نمایشی و تجسمی (عکس، فیلم، تئاتر و نمایش عروسکی) به‌منزله ابزاری برای لمس واقعیت، ارتقا و اشاعه دانش محیط‌زیستی در بسترهای از پیش تعریف‌شده (مهدکودک‌ها، مدارس، مساجد، جلسات نظام مهندسی و موارد مشابه) استفاده می‌کنند. مطابق با اظهارات کنشگران، درباره بسترسازی اجتماعی، اعضا با ترویج و آموزش کار گروهی، به‌پیریزی فعالیت‌های مدنی و حفاظت محیط زیست از سنین کودکی می‌پردازند؛ زیرا بر این باورند که هنر (نمایشی، مثل نمایش عروسکی) به‌ویژه در سنین پایین‌تر و دبستانی تأثیرگذاری بیشتری بر کودکان در بزرگسالی خواهد داشت. فاطمه ۵۹ ساله در این زمینه می‌گوید:

«در آمادگی‌ها، دبستان‌ها، مساجد و حسینیه‌ها موفق به برگزاری کلاس و کارگاه‌های آموزشی شدیم و خوشبختانه تونستیم معلما رو هم تو این حوزه همراه کنیم».

مشارکت‌کنندگان برای رده‌های سنی کودک و نوجوان با هدف گردشگری پایدار از برنامه‌های دیگر آموزشی مثل برگزاری اردو، گردش در طبیعت به مناسبت‌های مختلف از جمله روز درختکاری و ... نیز استفاده می‌کنند. در همین زمینه و در تأیید گفته‌های پیشین مبنی بر در پیش گرفتن الگوهای متفاوت در قبال گروه‌های مختلف هدف، مشارکت

«اطلاعات و دانش افراد محلی خیلی عالی و باارزشه؛ ولی اونقدر روزمره می شه که دیگه جلوی چشم نیست که دیده بشه و خودشون نمی‌تونن ازش استفاده کنن. ما تو کارگاه‌های آموزشی و مشارکتی چیزی رو که خودشون می‌دونستن باهاشون مرور می‌کنیم و برا استفاده و کاربرد اون دانش تو زمینه‌های مختلف مثل کشاورزی، حفاظت و... کمک می‌کنیم تا اطلاعاتشون بیاد جلو چشم و بعد با آموزش ترکیبش می‌کنیم و در کنار تکنولوژی نوین، در جهت کاهش روند تخریب، سازگاری و... ازش استفاده می‌کنیم».

بیم و امید

این مقوله از دو خرده‌مقوله زیر استخراج شده است:

(الف) نوید آینده بهتر: گروهی از مشارکت‌کنندگان، با خوش بینی و تأکید بر اثربخشی فردی، آینده‌ای بهتر را در صورت تغییر رفتار مردم، به گروه‌های هدف نوید می‌دهند و با ایجاد امیدواری آنها را تشویق به مشارکت می‌کنند. یکی از پاسخگویان در این زمینه و با اشاره به اثرات بومرنگی محیط‌زیست می‌گوید

«طبیعتاً منافع محیط زیست هم در طولانی مدت به خود اشخاص و جامعه برمی‌گرده و تو باید بتونی به هر فرد بقبولونی که اگه درست مصرف کنی کمک به پایداری کردی و خودت و جامعه‌ت در حال و آینده زندگی بهتری دارین».

(ب) بیم از مخاطرات احتمالی: عده‌ای معتقدند آگاهی از مضرات استفاده بی‌رویه از کربن، اثرات تغییرات آب‌وهوایی، مخاطرات آینده و اثرات بومرنگی رفتارهای غیرمسئولانه بر فرد (سلامت و...) و محیط زیست و شرایط سازگاری با وضعیت احتمالی پیش رو، با وجود پیچیدگی‌های زیاد، بسیار کمک‌کننده است. بر همین اساس، اعضای سمن‌ها با ارائه دورنمای مخاطرات آینده و دستیابی به منافع فردی و جمعی در صورت اصلاح رفتار، سعی در جلب مشارکت‌های عمومی دارند. یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«بعضی مسائل مثل اثرات سوخت‌های فسیلی و یا گرمایش جهانی به دلیل عدم نمود عینی در زندگی، پذیرش و اقبال

برای مشارکت محلی و ملی مناسب‌اند (Tschentscher, 2016: 84). بر همین اساس، از دیدگاه کنشگران، می‌توان نگرش استفاده‌کنندگان از شبکه‌های اجتماعی و به‌ویژه نسل جدید را به دلیل حضور فعال آنها در شبکه‌های اجتماعی، با برنامه‌ها و مطالب محیط‌زیستی تغییر داد. مهدی در این زمینه می‌گوید:

«لازمه تا کار اساسی و پایه‌ای تو کشور انجام بشه و برا همین باید از همه فضاها از جمله شبکه‌های اجتماعی استفاده بشه. ما از طریق شبکه‌های اجتماعی مثل تلگرام، اینستاگرام و... تونستیم ارتباطمون رو با مخاطبامون وسیع‌تر کنیم و اطلاعات ساده، تخصصی، کاربردی و مفید رو ارائه بدیم و به‌خصوص جوانان از این اطلاعات استفاده می‌کنن»؛

درنهایت، کنشگری درباره فعالیت‌های آموزشی می‌گوید: «دپارتمان‌های آموزشی سمن‌ها، نسبت به دپارتمان‌های پژوهشی تأثیرگذارتر بودن و بسیار موفق‌تر عمل کردن؛ چون برنامه‌ریزی اونا بر مبنای مشارکت و آموزش جامعه محلی و مدارس بوده».

مشارکت‌کننده دیگر نیز در جهت اهمیت آموزش‌ها می‌گوید:

«وقتی جامعه سواد لازم رو نداشته باشه هر چیزی رو می‌پذیره و این تأثیرپذیری مانع از توسعه پایداره؛ درواقع، هوش محیط‌زیستی و آموزش به آدما کمک می‌کنه که بهتر زندگی کنن. آموزش برا ارتقای سطح زندگیه».

کنشگران بر این باورند که بخش‌های آموزشی بسیار موفق‌تر و تأثیرگذارتر از سایر بخش‌ها عمل می‌کنند؛ زیرا بسترهای لازم برای تغییر رفتارهای محیط‌زیستی را فراهم می‌کنند.

(ب) به‌روزآوری دانش بومی: استفاده از دانش بومی همزمان با آموزش‌های تخصصی، از دیگر راهبردهای مشارکت‌کنندگان در سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی و کشاورزی پایدار است. نتایج مطالعه حاضر نشان دادند دانش محلی بومیان نتیجه تجارب مستقیم آنها از طبیعت و تعامل با پدران خود است که در طول سال‌های متمادی انباشته شده و به آنها انتقال یافته است. یکی از پاسخگویان در این زمینه می‌گوید:

به کل، گام‌به‌گام و با استفاده از دانش محلی در کارگاه‌های مشارکتی باشد و از سطح جامعه شروع شود؛ زیرا مشارکت از جزء به کل هیچ‌وقت برنامه راه نمی‌دهد؛ بلکه برنامه راه و تعیین مسیر هنگام کار مشخص می‌شود تا مردم با آگاهی از ضرورت حفظ محیط زیستشان برای حفاظت آن و توسعه پایدار تلاش کنند. کنشگری در این زمینه می‌گوید: «ما مسیر رو هموار می‌کنیم تا گروه‌های هدف خودشان بتونن راهشون رو پیدا کنن. در این پروسه، مردم در مسیرهای از قبل تعیین شده قرار نمی‌گیرن؛ بلکه اولین پالس‌های مشارکت به وسیله اعضا ایجاد می‌شه و بعد راه ساخته می‌شه و شکل می‌گیره. هدف، خوداتکا کردن مردم و در این پروسه، حضور طولانی مدت تسهیلگر در کنار جامعه تا پایدارشدن تغییرات الزامیه؛ زیرا تسهیلگران، آسان‌کننده مسیر تواناشدن افراد در محل زندگی خود هستند. پاسخگوی دیگری نیز در این زمینه می‌گوید:

«تغییرات باید تا مرحله‌ای بره که خوداتکایی در جامعه رخ بده و مشارکت به پروسه نهایی برسه. اون موقع، دیگه بودن و نبودن شما اصلاً مهم نیس؛ چون اجزا دارن خودشون نقششون رو بازی می‌کنن. تا این مرحله نباید کار رو رها کرد. تو این پروسه صبوری مهمه، اینکه اونقدر بمونی تا کار نتیجه بده و تغییر رفتار اتفاق بیفته؛ چون بیشتر از اجرا و ترویج، پایدارکردن مشارکت و تغییر مهمه. خیلی وقتا اگه تغییر کامل اتفاق نیفته مردم دیگه اعتماد نمی‌کنن و می‌گن اینا قبلاً هم اومدن و کاری نکردن و رفتن. این مشارکت اولاً اگه از جنس جامعه و نزدیک به نگاه و تفکر عموم اتفاق بیفته خیلی سریع‌تر پایدار می‌شه و دوم اینکه اگه هم از این جنس نیست تلاش بکنی که به اون مرحله برسه و بعد رها کنی».

مشارکت‌کننده ۵۴ساله دیگری در این زمینه گفت:

«ما بعد از ترک منطقه‌ای که کار کردیم ارتباطمون رو قطع نمی‌کنیم. نمی‌شه وقتی شما یه توان‌افزایی انجام می‌دی کار رو قطع کنی؛ چون اینها نیاز به پشتیبانی داره».

ب) مشاغل جایگزین: با توجه به تغییرات آب‌وهوایی و لزوم سازگاری با این تغییرات و جلوگیری از آسیب به محیط زیست و پایداری، یکی از راهبردها، مشاغل جایگزین برای

کمتری در بین مردم داره؛

ولی «بیان بحران عوامل حیاتی زندگی نظیر انرژی، محیط زیست، بهداشت و ... که بر سعادت ما اثر دارند بسیار اثرگذار است. پژوهش‌ها نشان داده اند بین ترس و تغییر نگرش رابطه‌ای مستقیم وجود دارد که می‌تواند بسیار اقل‌کننده باشد؛ پس بیان بحران انرژی ما را به تغییر نگرش و رفتار سوق می‌دهد» (روشن‌دل‌اربطانی و قیومی، ۱۳۹۴: ۲۴۴). بر همین اساس، راهبرد اعضا در محیط‌های شهری استفاده از افراد توانمند و تأثیرگذار محلی و اعضای متخصص سمن است. یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«بهترین روش برای درک واقعیت در محیط‌های غیررسمی و بزرگسالان، استفاده از هنر (فیلم، عکس و...) و ابزار هنریه؛ زیرا به راحتی وضعیت موجود و آینده رو به تصویر می‌کشه تا درک بهتری نسبت به موضوعات، مخاطرات و مسائل صورت بگیره».

استفاده از اصطلاحات عینی و نمادین و هنرهای تجسمی یکی از مواردی است که هاینکن برای ساخت موفق مسئله محیط‌زیستی مطرح کرده است. از نظر او «اقدامات افراطی شرکت‌های بزرگ جنگل‌داری تنها زمانی به مسئله بین‌المللی تبدیل شد که جنبش صلح سبز و سایر گروه‌های زیست‌محیطی عکس‌های غم‌انگیزی از قطع درختان در جزیره و نکوور را به معرض نمایش گذاشتند» (هایکن، ۱۳۹۳: ۱۸۱). کنشگر دیگر نیز در این زمینه می‌گوید:

«NGOهای تخصصی به دلیل برخورداری از اطلاعات وسیع و تخصصی، درک واقعی از مخاطرات دارن و چشم‌انداز اونا نسبت به رفتار غیرمسئولانه انسان‌ها، تخریب، ویرانی و خطراتی که محیط زیست رو تهدید می‌کنه وسیع‌تره و احساس خطر می‌کنن و از همین نقطه برا جلب مشارکت استفاده می‌کنن».

تغییر پایدار محلی

این مقوله از سه خرده‌مقوله زیر استخراج شده است:
الف) خوداتکایی یا توانمندسازی: نتایج مطالعه حاضر نشان دادند در پیش گرفتن راهبردهای جلب مشارکت باید از جزء

تقسیم کار، روال تشکیل جلسات، مستندسازی و نحوه پیگیری فعالیت‌ها و برنامه‌ریزی) جزء مهمی از برنامه‌های ما هست تا اونا مستقل بشن»؛
 زیرا جوامع اگر در فرایند تهیه برنامه شرکت داشته باشند، بیشتر قادرند در تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی مشارکت کنند.

انتفاع

این مقوله از دو خرده‌مقوله زیر استخراج شده است:
الف) منافع فردی (کوتاه‌مدت و بلندمدت): راهبردهای انتفاعی مبتنی بر سود اقتصادی برای مردم، یکی دیگر از راهبردهای موفق مشارکت‌کنندگان است؛ زیرا «مردم نمی‌توانند آینده را به اندازه زمان حال، واقعی ببینند؛ بنابراین، آنان یک پاداش ناچیز کنونی را به پاداش بزرگ تری در آینده ترجیح می‌دهند» (گیدنز، ۱۳۹۴: ۲۵). در این زمینه، نیما عضو فعال سمن انرژی با تأکید بر منافع افراد به‌منزله راهبردی موفق در ایجاد بستر مشارکت می‌گوید:

«ما باید از قبل زیرساخت رو فراهم بکنیم تا افراد بیان و مشارکت بکنن؛ به همین دلیل، ما اول مباحث جدید و نو ارائه می‌دیم تا مردم جذب بشن و سپس، بحث اقتصادی می‌شه تداومش؛ البته صرفاً ورود به بحث مهم نیست؛ بلکه باید بتونی بمونی و مداوم کار کنی. حالا اون موندنه دیگه می‌شه بحث اقتصادی. خب با توجه به اینکه مردم مباحث جدید مثل بحث هوشمند رو دوست دارن؛ ازطرفی به منافع فردی خودشون هم مثل استفاده از وسایل کم‌مصرف به‌خاطر گرون‌شدن انرژی اهمیت می‌دن. اگه بحث انتفاع مطرح بشه حضورشون تداوم پیدا می‌کنه. با توجه به اهمیت اقتصاد در ایران، اگه ما این مورد رو هدف بگیریم مشارکت ایجاد می‌شه؛ به‌خاطر اینکه منافع مالی داره و می‌دونن شعار نیست. ما به مردم می‌گیم که اگر این کارها رو بکنید اینقدر براتون صرفه اقتصادی داره».

از نظر یکی از کنشگران

«آموزش بزرگسالان و عموم مردم در محیط‌های شهری، پروسه طولانی مدت با پیچیدگی‌های فراوانه؛ چون بستری از قبل وجود نداره؛ اما اگه از تکنیک «من منفعت» استفاده بشه، گروه هدف هم بهتر یاد می‌گیرن و هم بیشتر مشارکت می‌کنن؛ پس در اجرای هر پروژه‌ای باید منافع گروه هدف

کاهش وابستگی‌های شغلی به مشاغل قبلی است. معرفی این مشاغل به بسترسازی و توانمندسازی افراد محلی نیاز دارد و این خود، مستلزم ورود به منطقه، شناخت مردم و توان برقراری ارتباط با آنها به زبان خودشان است؛ زیرا «استفاده از زبان فنی و مبهم و دانشگاهی مانع شکل‌گیری هر گونه گفتمان معنی‌دار بین متخصصان و ساکنان منطقه درباره ماهیت و بزرگی مخاطره می‌شود» (هانیگن، ۱۳۹۳: ۲۴۶). بر همین اساس، نتایج مطالعه حاضر نشان دادند کنشگران با مراجعه به مناطق بومی، انواع صنایع دستی منطقه را شناسایی و با کمک بومیان این صنایع را احیا و فرهنگ سنتی و بومی را زنده می‌کنند. مینا که تجربه کار در منطقه‌ای غیر از تهران را دارد، در زمینه جایگزینی مشاغل برای سازگاری با تغییرات اقلیمی می‌گوید:

«تو یه منطقه که از طریق قطع درختان درآمد کسب می‌کردن، ما تشویقشون کردیم تا با فرهنگ خودشون یه پیوند دوباره برقرار کنن. با ایجاد انگیزه در بین جوانان، صنایع دستی منطقه رو احیا کردیم تا جایگزین قطع درختان بشه و این علاوه بر ارزش معنوی، درآمدزا هم بود. ما اونجا فقط کاربردی کردن توان بالقوه رو یادشون دادیم. هزینه‌های راه‌اندازی با خودشون بود. مثلاً اینا بلد بودن قالی ببافن خب بافت و فروش قالی طولانی بود. ما قالی رو تبدیل کردیم به کیف، جاکلیدی و منگوله‌های تزئینی و چیزایی که کاربردی‌تر، پرفروش‌تر و زودبازده‌تر بود و تهران هم براشون بازار پیدا کردیم. سازمان میراث فرهنگی منطقه هم بهشون غرفه داد و محصولات تولیدی شون رو اونجا ارائه دادن».

ج) تشکیل سازمان محلی: یکی از راهبردها در زمینه تغییر

پایدار محلی، کمک به بومیان برای تشکیل یک سازمان و شکل محلی و بومی جدید برای حفظ محیط زیست است.

یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«تو هر منطقه‌ای که ما کار می‌کنیم، افراد به‌دنبال تشکیل انجمن یا NGO هستن تا بتونن مطالبات و خواسته هاشون رو راحت‌تر و قانونی‌تر دنبال کنن».

مریم نیز در این زمینه می‌گوید:

«آموزش مدون تشکیل سازمان محلی (چگونگی تشکیل و

دیده بشه؛ هرچند که بهره‌مندی از این منافع کوتاه‌مدت باشه».

مشارکت‌کننده دیگری در این زمینه گفت:

«NGO به صورت غیرمستقیم می‌تونه تأثیر بذاره؛ چون رابط بین جامعه و دولته. NGO نیازسنجی می‌کنه و به دولت می‌گه شما اگه می‌خوای مثلاً فلان منطقه اونقدر مشکل مصرف انرژی نداشته باشه بیا این مسئله که ما شناسایی کردیم رو حل کن. اون وقت ما می‌تونیم از اونا بخوایم که انرژی کمتر مصرف کنن یا مثلاً در مورد مصرف گاز شما بیا به عنوان دولت یه سوبسیدی به اینا بده که مثلاً از پنجره‌های دوجداره بتونن استفاده کنن من قول می‌دم که اینها مصرف گازشون کمتر بشه. در اصل اونجا دیگه شما داری مشارکت ایجاد می‌کنی؛ یعنی داری منفعتی رو می‌رسونی که اونها هم منفعتی رو برسونن و نفع دو طرف اینجا دیده می‌شه. تو مرحله بعدیه که دیگه می‌شه ما بدون اینکه تلاشی بکنیم اینا خودشون این فرهنگ رو داشته باشن».

(ب) شناسایی ابعاد درآمدزایی محیط زیست: سیما لزوم

شناسایی ابعاد درآمدزایی محیط زیست را برای توجه به نیازهای ذینفعان مطرح می‌کند و می‌گوید:

«تو کشور ما هنوز ابعاد درآمدزایی و اقتصادی محیط زیست معلوم نیست. مثلاً ارزش اقتصادی یه درخت معلوم نیست. برای همین نمی‌تونیم که چقدر می‌تونیم از اون پول دربیاریم، پس بهش توجه نمی‌کنیم. به همین دلیل، چیزی که مارکت بشه، راه خودش رو باز می‌کنه. پس با در نظر گرفتن منافع گروه هدف، محتوا تولید می‌کنیم. از اینجا به بعد دیگه افراد سعی می‌کنن با شما ارتباط برقرار کنن و برای گسترش هدف‌هاشون با شما همراه بشن».

مشارکت‌کننده دیگر با اشاره به هرم مزلو می‌گوید:

«ابتدا کمک می‌کنیم که اقشار جامعه به یه منافع حداقلی برسن، بعد ازشون می‌خوایم که مثلاً محیط زیست رو حفاظت کنید»؛

زیرا مشارکت بدون ارزش اقتصادی ممکن است کاری با کیفیت پایین باشد. علی در این زمینه می‌گوید:

«تو محیط شهری و جایی که بستر وجود نداره باید شما برید سراغ منفعت»؛

درواقع، می‌توان گفت این مزایای خصوصی هستند که افراد را برای پیوستن به گروه‌های محیط‌زیستی جذب می‌کنند

(Mohd & Ahmad, 2005: 41). مشارکت‌کننده ۳۱ ساله دیگری

در این زمینه گفت:

«رویکرد ما الان به این سمت رفته که تلاش بشه که با مشارکت جامعه محلی اون سازگاری با اثرات تغییرات آب‌وهوایی و شرایط زیستی که واسه مردم داره سخت می‌شه به نفع جامعه محلی، حیات وحش و تنوع زیستی و ... ایجاد بشه. چیزی که قبلاً دیده نمی‌شد و صرفاً حراست و نگهداری می‌کردن از مناطق».

مشارکت‌کننده جوانی با مدرک دکتری نیز در این زمینه

می‌گوید:

«در بین انرژی‌های تجدیدپذیر، فناوری انرژی خورشیدی قابلیت استفاده در سطح شهر توسط عموم مردم رو داره و در بعضی مناطق مردم پنل نصب کردن و برق تولید می‌کنن. یکی از علت‌هایی که مردم به این کار علاقه مند شدن و ورود پیدا کردن، قیمت خرید تضمینی هست که دولت بالاتر از قیمت‌های مصوب داره از انرژی‌های تجدیدپذیر حمایت می‌کنه؛ بنابراین، اون انگیزه‌هایی که باعث شده مردم در استفاده از فناوری انرژی خورشیدی علاقه مند بشن مباحث اقتصادی هست».

ذکر این نکته ضروری است که در استفاده از تمام راهبردها برای اقناع و تأثیرگذاری بیشتر، شناخت وضع موجود، شناخت مسئله و بسترهای آن در ایران و افزایش تعامل در همه سطوح جامعه برای سمن‌ها اهمیت دارد. ضمن اینکه کنشگران در تعامل و ارتباط دوجانبه با جامعه هدف هستند.

ایجاد اجماع بین سیاستگذاران و بازیگران فعال حوزه

انرژی

برخی از سمن‌ها با هدف ایجاد اجماع در حوزه سیاستگذاران و بازیگران فعال در حوزه صنعت، دانشگاه و دولت فعالیت می‌کنند. یکی از مدیران فعال در حوزه انرژی در این زمینه می‌گوید:

«هدف ما ایجاد اجماع بین سه حلقه دولت، صنعت و دانشگاه و گام اول ایجاد اجماع برا توسعه فناوری‌های مرتبط با انرژی در سطح ملی، دانشگاهی و صنعتی کشوره

و اینا باید به این نتیجه برسن که ورود به این حوزه برای کشور مفیده».

کنشگر دیگری نیز در این زمینه می‌گوید:

«در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر مثل باد یا زمین‌گرمایی حضور سرمایه‌گذاران بزرگ و حمایت دولت خیلی اهمیت داره؛ چراکه تأسیس نیروگاه‌های خورشیدی، بادی و زمین‌گرمایی نیازمند سرمایه‌گذاری‌های خیلی بزرگی است که عموماً از جنس توده مردم برنمیاد و به دلیل گران‌قیمت

بودن این فناوری‌ها، هنوز سیاستگذاران و صاحبان صنایع به این جمع بندی نرسیدن که تو این حوزه با چه مکانیزمی ورود پیدا کنند و این امر نیازمند مشروعیت‌بخشی در این حوزه و رفع چالش‌های موجوده. شیوه مشارکتی ما، مشروعیت‌بخشی در سطح دولت، صنعت، جامعه دانشگاهی و بقیه بازیگرانه تا بتونیم یک اجماع برا ورود جدی به انرژی‌های تجدیدپذیر به وجود بیاریم».

خلاصه مطالب ذکر شده در جدول ۵ ارائه شده است:

جدول ۵- فرایند تبدیل مفاهیم به مقولات (راهردها)

Table 5 - The process of converting the concepts into the categories (strategies)

مقولات	خرده‌مقولات	مفاهیم	راهردها
	ارائه نوآورانه محتوا و نوآوری در جذب (در سطح درون‌سازمانی و بیرون‌سازمانی)	آموزش درون‌سازمانی (برای اعضا): آشنایی با رویکردهای سمن، ارتقای انگیزه، انسجام‌بخشی در ساختار سمن، گسترش ارتباطات محیط‌زیستی، آمادگی برای ورود به میدان‌های تخصصی.	
آموزش و ارتقای دانش محیط‌زیستی	به‌روزرسانی دانش بومی	آموزش بیرون‌سازمانی: روش‌های خلاقانه برای ایجاد انگیزه و آموزش، استفاده از هنرهای نمایشی و تجسمی، برگزاری کارگاه و نمایشگاه محیط‌زیستی، فعالیت ترویجی، کارگاه خدمات اکوسیستم، تألیف و ترجمه کتاب‌های شعر و قصه محیط‌زیستی، سازماندهی، آموزش نرم‌افزارهای تخصصی، استفاده از توان محلی افراد توانمند و آموزش‌دهنده‌های متخصص و تسهیلمان سمن‌ها برای آموزش	
بیم و امید	نوید آینده بهتر بیم از مخاطرات احتمالی	دست‌یابی به منافع فردی و جمعی در صورت اصلاح رفتار، تأکید بر اثربخشی فردی، نوید آینده‌ای بهتر، امیدواری، تشویق، دورنمای مخاطرات آینده، آگاهی از مضرات استفاده بی‌رویه از کربن، اثرات گرمایش، اثرات بوم‌رنگی رفتارهای غیرمسئولانه	
تغییر پایدار محلی	خودتاکایی یا توانمندسازی	استفاده از دانش پنهان محلی در کارگاه‌های مشارکتی و توانمندسازی جوانان محلی، تسهیلم‌گری، همراهی گام‌به‌گام، ارتباط مداوم با جامعه محلی و پشتیبانی، آموزش مدون تشکیل سازمان محلی (چگونگی تشکیل، روال تشکیل جلسات، مستندسازی و ...)، تقسیم کار، مشاغل جدید، کاهش وابستگی‌های شغلی به مشاغل قبلی، شناسایی صنایع دستی، پیوند دوباره با فرهنگ بومی، ایجاد انگیزه در بین جوانان	
انتفاع	منافع فردی شناسایی ابعاد درآمدزایی محیط زیست	بهره‌مندی از منافع کوتاه‌مدت، طرح ارزش اقتصادی، تکنیک «من منفعت»، توجه به منافع فردی (کوتاه‌مدت و بلندمدت)، درآمدزایی، مزایای خصوصی و عمومی	
اجماع بین سیاستگذاران و بازیگران فعال حوزه انرژی	مشروعیت‌بخشی در سطح دولت، صنعت و دانشگاه	تلاش برای ورود سیاستگذاران به حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر، تلاش برای ورود صنعت به حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر، ارتباط بین بازیگران حوزه انرژی، متقاعدکردن بازیگران به توسعه و سرمایه‌گذاری در انرژی‌های تجدیدپذیر	

پیامدها

به‌کارگیری راهبردهای متفاوت به‌وسیله کنشگران در قبال پدیده اقتناع، پیامدهایی را به‌دنبال داشته است که هر کدام از این پیامدها در هر سطحی نتیجه به‌کارگیری راهبردهای مربوط به همان سطح‌اند. این پیامدها در ادامه شرح داده می‌شوند:

آگاهی

مقوله آگاهی از دو خرده‌مقوله زیر گرفته شده است:

الف) درگیری ذهنی و عملی با برنامه‌ها و مسائل محیط زیست: آموزش‌های سمن‌ها در درازمدت، آگاهی، حساسیت و دغدغه ایجاد می‌کنند و افزایش این نگرانی‌ها، درگیری افراد آموزش‌دیده و ورود آنها به مسائل محیط زیست و تغییر در وضع موجود را به‌دنبال داشته است. آلن توماس ارتقای سطح آگاهی‌ها را شکلی از اثرگذاری سازمان‌های غیردولتی بر دولت و جامعه می‌داند و می‌گوید: افزایش سطح آگاهی‌ها، مبارزه غیرمستقیم و عمومی مردم و اقشار جامعه با برخی فعالیت‌های اجرایی را شامل می‌شود (عبری، ۱۳۹۰: ۳۲۲). یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید: «ما تو کارگاه‌های آموزشی راه رو نشون دادیم؛ ولی الان خودشون از ما استادترن. وقتی افراد بعد از شرکت در کارگاه‌های کشاورزی پایدار متوجه شدن که مثلاً آبیاری قطره‌ای برا کارشون مناسبه، با اینکه ادارات دولتی باهاشون همکاری نکردن، خودشون با هزینه فردی آبیاری قطره‌ای باغاشون رو انجام دادن. تو یه منطقه گردشگری هم، خود افراد محلی از ما و رفتگران طبیعت دعوت کردن تا رودخونه رو با کمک خودشون پاکسازی کنیم». یکی دیگر از پاسخگویان نیز در این زمینه گفت:

«افرادی که به کارگاه‌ها میان اونقدر علاقه‌مند و توسعه‌طلبین که می‌تونن به یه الگو تو منطقه‌شون تبدیل بشن».

در همین زمینه مشارکت‌کننده دیگری می‌گوید:

«آگاهی که از طریق NGO داده می‌شه، با آگاهی که از کانال‌های دیگه داده می‌شه فرق می‌کنه؛ چون شما تو بافت محلی با یه عده‌ای هستی که بهت اعتماد دارن و همه برای

هدف مشترک تلاش می‌کنین و آگه یه پله بالاتر رو نشون بدی و بگی این کار باید به فلان شکل انجام بشه قبول می‌کنن و این یه مقدمه‌س برا برداشتن قدم بعدی و مشارکت بیشتر».

در همین زمینه پاتنام بر این باور است که اعتماد تسهیل‌کننده مبادلات در فضای اجتماعی است و به‌منزله یکی از مهم‌ترین ابعاد سرمایه اجتماعی، نشان‌دهنده سطح بهره‌مندی گروه‌ها و جوامع از سرمایه اجتماعی است. پاتنام در مقاله «سرمایه اجتماعی: اندازه‌گیری و پیامدها»، اعتماد را نماینده سرمایه اجتماعی می‌داند (Putnam, 2001: 43).

ب) رشد تقاضا برای دریافت آموزش از سمن‌ها: آموزش در محیط‌های مختلف شهری و روستایی پیامدهای متفاوت و مثبتی را در پی داشته است. برگزاری تئاتر در مدارس، اگرچه موردی بوده است، بازخوردهای مثبت آن به تدریج رشد تقاضا از طرف مدارس برای تکرار این برنامه‌ها و آموزش‌ها را به دنبال داشته است؛ زیرا برای دانش‌آموزان جذابیت داشته و توجه والدین آنها را به محیط زیست و اهمیت آن جلب کرده است. یکی از پاسخگویان جوان در این زمینه می‌گوید:

«حضور گاه‌ا تحمیلی ما در مدارس که کاملاً رایگان و با درخواست کتبی ما و بعد کلی دوندگی برا گرفتن مجوز صورت می‌گرفت، به تدریج به سطح بالاتری از مشارکت ارتقا پیدا کرد؛ به طوری که حالا مدیران مدارس به ما رجوع می‌کردن و خواهان آموزش محیط‌زیستی و حتی پرداخت هزینه برا آموزش‌ها هم بودن. الان خیلی از مدارس تهران آموزش محیط‌زیستی دارن و این یه تلاش اضافه است برا مدرسه؛ ولی چون بازخورد خوب گرفتن ادامه می‌دن. ایجاد مشارکت همیشه جواب مثبت داده ولی مهم اینه که مشارکت پایدار ایجاد بشه و نوآوری و خلق چیزی جدید به‌دنبال داشته باشه و مردم به چیزایی فک کنن که قبلاً بهش توجهی نداشتن».

باید اضافه کرد که جامعه‌پذیری والدین توسط کودکان نیز از دیگر پیامدهای آموزش‌های سمن‌ها در مدارس بوده است؛ به طوری که کودکان در برخورد با رفتار ضد محیط زیستی والدین خود (زباله‌پراکنی، هدردادن آب و ...) رفتار منفعلانه ندارند.

مسئولیت پذیری

این مقوله از دو خرده‌مقوله زیر استخراج شده است:

الف) پذیرش مسئولیت فردی: مسئولیت‌پذیری، پیامد استفاده از راهبرد بیم و امید و همچنین آموزش‌های محیط‌زیستی و نتیجه کسب آگاهی درباره وضع موجود است. مسئولیت‌پذیری یعنی اینکه فرد خود را جزئی از یک کل یعنی محیط بیرونی و اجتماع بداند. پذیرش مسئولیت فردی در قبال تغییرات آب‌وهوایی و نسل آینده، علاقه‌مندی به محیط زیست، حفظ جنگل‌ها و کاهش ردپای اکولوژیکی پیامد آگاهی است. یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«تو به منطقه، افراد شرکت‌کننده در کارگاه‌ها و کل سازمان محلی (زنان، همسران آنها و فرزندان) با هماهنگی اداره منابع طبیعی منطقه، بذر بلوط گرفتن و توی ۸ هکتار زمین، بلوط کاشتن و این حرکت حس خوبی بهشون داد و علاقه‌مندی‌شون به حفظ محیط زیست بیشتر شد و حتی بچه‌هاشون آشغال نمی‌ریختن و آگه کسی آشغال می‌ریخت، تذکر می‌دادن».

یکی از کنشگران در این زمینه با توجه به پذیرش

مسئولیت‌های محیط‌زیستی می‌گوید:

«وقتی آگاهی بالا بره و مشارکت ایجاد بشه و مردم بدونن که چه مسئولیتی دارن، هرکسی مسئولیت خودش رو می‌پذیره».

یکی دیگر از کنشگران نیز می‌گوید:

«مردم به جاهایی که به حوزه سلامت و منافع مالی‌شون مربوط می‌شه، مثل زباله، آب و کود شیمیایی حساس شدن و تا حدی مسئولیت خودشون رو درک و پذیرفتن. به جاهایی سرعت تخریب کم شده».

ب) مسئولیت‌پذیری نسبت به محیط زیست: علاوه بر

پذیرش مسئولیت‌های فردی، بر اثر ارتقای دانش، به تدریج دامنه مسئولیت‌ها وسعت بیشتری می‌یابد و فرد نسبت به مسائل مرتبط با محیط زیست کنشگری و اطرافیان را به مشارکت در این حوزه تشویق می‌کند. یکی از مشارکت‌کنندگان در این زمینه می‌گوید:

«مردم بعد از اینکه آگاهی‌شون بالا می‌ره، دغدغه‌هاشون زیاد می‌شه و دیگه خودشون دنبال راهکار برا حل

مشکلات محیط زیست، تنوع گیاهی و جانوری و اکوسیستم هستن و مدام به ما رجوع می‌کنن و حتی آگه کسی به طرحی برا حل مشکل داشته باشه ارائه می‌ده و به راحتی از آلودگی آب، خاک، پسماند و ... نمی‌تونه بگذره».

یکی دیگر از کنشگران نیز در این زمینه می‌گوید:

«در جامعه محلی که ما کار کردیم، زنان، دیگه به همسرانشون اجازه قطع درختان رو نمی‌دادن و برا تأمین سوختشون هزینه پرداخت می‌کردن. برا حفظ جنگل‌ها، رودخانه و ... تلاش می‌کردن و کلاً مشارکت عمومی خیلی زیاد شد».

کنشگر دیگری نیز در همین زمینه می‌گوید:

«وقتی آموزش دادی، زمینه‌ها و بسترها رو آماده کردی. توجه آحاد جامعه به محیط زیست جلب می‌شه و اندک‌اندک کل جامعه NGO می‌شه و مردم به تدریج متوجه می‌شن که می‌تونن با عضویت در NGOها و ... بر برنامه‌های کلان جامعه هم اثر بذارن». کنشگر دیگری نیز در این زمینه می‌گوید: «وقتی وارد جریان کار گروهی می‌شی یاد می‌گیری که حرف‌های مخالف رو بشنوی، یاد می‌گیری مشارکت یعنی تلاش همه جامعه برای اهداف و منافع جمعی و اینکه اگر من کشتی رو سوراخ کنم همه با هم غرق می‌شیم».

توانمندی

این مقوله شامل سه خرده‌مقوله زیر است:

الف) توانمندی در امور اجرایی و محیط‌زیستی: توانمندی پیامد به‌روزرسانی دانش بومی، آموزش و شرکت در کارگاه‌های آموزشی و مشارکتی است. یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«این کارگاه‌ها قدرت افراد در انجام کارهای مشارکتی رو زیاد کرد؛ به شکلی که افراد محلی، خودشون برا حل مشکلات منطقه در زمینه کشاورزی پایدار و یا بهینه‌سازی مصرف انرژی و ... اقدامات اداری و رایزنی‌های بالادستی مرتبط با مسائل رو خودشون انجام دادن».

ثبت میراث فرهنگی پیامد تسهیلگری و به‌کارگیری راهبردهای آموزشی است. اعتمادبه‌نفس و توانمندی افراد

سبب ثبت ملی دست‌سازه محلی بوده است. یکی از کنشگران در این زمینه گفت:

«بختیاری‌ها به عروسک دست‌ساز رقصان به اسم لیلی داشتن. خودشون اقدامات لازم رو برا ثبت دست‌سازه‌شون انجام دادن و ما هم برا ثبت ملی عروسک به نام بختیاری‌ها بهشون کمک کردیم».

ب) توانمندی در ارائه دانش محلی: یکی از کنشگران با تأکید بر اینکه آگاهی، مقدمه تغییر رفتار و توانمندی بوده است، می‌گوید:

«با به‌روآوری دانش بومی زنان و دختران تحصیلکرده، از دانش و سایر پتانسیل‌های آنها در کارگاه‌های مشارکتی و یا ارائه گزارش اقدامات سازمان محلی استفاده شد».

او در ادامه می‌گوید:

«ما تو روستاها دخترای تحصیلکرده روستا رو آموزش دادیم و اونا رفتن تو مدارس و آموزش‌هایی مثل ذخیره‌گاه‌های زیست‌کره، تنوع زیستی، پوشش گیاهی منطقه و ... رو به زبان ساده ارائه دادن».

انتقال دانش از طریق آموزش صنایع دستی به دیگران پیامد دیگر بود. چنانکه محلی‌ها با پیدا کردن امکان بروز خود، به برگزاری کارگاه‌های آموزشی عروسک‌سازی در موزه عروسک‌های تهران، هم به معرفی فرهنگ خود پرداختند و هم درآمدزایی داشتند. یکی از کنشگران در این مورد می‌گوید:

«این شیوه کاری کمک می‌کنه جوانان با فرهنگ خودشون به پیوند دوباره‌ای برقرار کنن و تحت تأثیر تهاجم فرهنگی قرار نگیرن».

درواقع، استفاده از دانش بومی، به دلیل انباشت آن از گذشته، می‌تواند گره‌گشای بسیاری از مشکلات محلی و محیط‌زیستی از جمله معیشت، کشاورزی، آبیاری، شیوه‌های ذخیره سازی آب‌های سرگردان فصلی، آموزش و ... باشد. یکی از پاسخگویان درباره استفاده از پتانسیل‌های افراد محلی آموزش دیده می‌گوید:

«برا ارائه نتیجه کار کارگاه‌های آموزشی به تهران، یکی از زنان محلی داوطلب شد و در سازمان محیط زیست با حضور ۸ استان دیگه، شیوه‌های جلب مشارکت و سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی رو به زبون خودش توضیح داد و این اعتمادبه‌نفس نتیجه حضور در کلاس و

توانمندی اونا بود».

ج) استقلال جوامع محلی: این خرده‌مقوله، پیامد ایجاد شده به واسطه تسهیلگری و به کارگیری راهبردهای آموزشی است که شامل شکل‌گیری تشکل‌های پایدار محیط‌زیستی و مشارکت در تصمیم‌گیری است. تسهیلگری و آموزش، فعالیت مردم محلی را بارزتر و بیشتر می‌کند و یا سبب شکل‌گیری یک سازمان محلی کوچک اما تأثیرگذار با هدف ایجاد پایداری در منطقه می‌شود و مقدمات توسعه را فراهم می‌کند. رؤیا در این زمینه می‌گوید:

«سازمان‌های محلی در بعضی جاها از محل خودشون فراتر رفتن و با سازمان‌های دیگه حتی در استان‌های دیگه ارتباط گرفتن و تونستن آگاهی‌های بیشتری به جامعه بدن. مثلاً یکی‌شون الان دبیر کانون‌های محیط زیست شهرداری تهران هست».

مردم محلی همچنین در منطقه خود تغییر ایجاد کرده و خواهان توجه به مطالبات اجتماعی و محیط‌زیستی از مسئولان محلی‌اند. یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«مسئول محیط زیست شهرداری به من گفت اینها دائماً مراجعه می‌کنن و خط‌مشی ارائه می‌دن و مطالبه دارن برا محله‌شون».

کنشگران باور دارند که شکل‌گیری تشکل‌ها و پیگیری مشکلات محیط‌زیستی محله و یا منطقه بومی، باور به اثربخشی فردی و مشارکت در تصمیم‌گیری‌های محل زندگی را به شکل محسوس و جالب‌توجهی ارتقا داده است. یکی از پاسخگویان در این زمینه می‌گوید:

«در یه منطقه بعد از اینکه ما آموزش‌های موردنیاز رو ارائه دادیم و برگشتیم، اونا (آموزش دیده‌ها) خودشون انجمن مدافعان محیط زیست تشکیل دادن، مسئولیت‌ها رو تقسیم کردن، تو یه منطقه دیگه سطل‌های زباله با درب چوبی طراحی کردن و یا تو یه منطقه تهران خانم‌ها به سازمان محلی ثبت کردن و خودشون با شورایی و شهرداری برای ارائه خط‌مشی و حل مشکلات محله (مثل ساماندهی دفع زباله‌ها و ...) ارتباط گرفتن و فعالن. اونا باور داشتن به اینکه حضورشون می‌تونه مؤثر باشه».

کسب درآمد

دو خرده‌مقوله زیر سبب شکل‌گیری مقوله کسب درآمد شده اند:

الف) درآمدزایی از طریق احیای فرهنگ محلی: درآمدزایی از طریق تولید و فروش صنایع دستی و احیای هویت فرهنگی و ایجاد انگیزه در جوانان، پیامد مشاغل جایگزین بود. تولید و فروش صنایع دستی، منافع اقتصادی مردم محلی را در پی داشت. این پیامد مبتنی بر در پیش گرفتن راهبردهای انتفاعی در جامعه هدف بود که در سازمان محلی شکل یافته و بعد از حضور سمن‌ها در منطقه اتفاق افتاده بود. نرگس در این زمینه می‌گوید:

«اعضای تشکل‌های محلی محصولات و صنایع دستی‌شون رو تو نمایشگاه‌های فصلی و بازارهایی که ما تو تهران براشون پیدا کردیم به فروش می‌رسوند».

ب) توسعه کسب‌وکار محلی: یکی دیگر از خرده‌مقولات کسب درآمد، توسعه کسب‌وکار و کارآفرینی است که پیامد توان‌افزایی و مشاغل جایگزین بود. یکی از کنشگران که تجربه‌های باارزشی در کار با جوامع محلی داشت، می‌گوید

«تو به منطقه که کار کردیم، افراد محلی چنان توانمند شدن که سازمان محیط زیست به اینها به پروژه و بودجه داد که مشابه کاری که ما براشون کردیم اونا تو پنج روستای دیگه انجام بدن و صنایع دستی رو احیا و معیشت جایگزین معرفی کنن».

رونق اکوتوریسم در مناطق محلی یکی دیگر از پیامدهاست که حاصل به‌کارگیری راهبرد به‌روزآوری دانش بومی و احیای صنایع دستی است و درآمدزایی را در پی داشته است. مشارکت‌کنندگان بعد از پایدارشدن تغییرات، ارتباط خود را با جوامع محلی قطع نمی‌کنند و با هدف اکوتوریسم برای تقویت بنیه اقتصادی و معرفی این مناطق به گردشگران، به آن مناطق می‌روند. یکی از کنشگران در این زمینه می‌گوید:

«ما باهاشون ارتباط داریم برا رونق بیشتر کارشون تور گردشگری اونجا بردیم تا هم از صنایع دستی اونا خرید کنن و هم برا خوراک، اقامت و ... هزینه بدن».

برگزاری جشنواره‌های محلی با معرفی سمبل‌های فرهنگی منطقه هدف (لباس، ساز، غذا، شعر، مثل‌های محلی، صنایع دستی همچون عروسک‌های دست‌ساز با پیشینه قدیمی، محصولات تولیدی و ...)، علاوه بر ایجاد شور و نشاط و گسترش روابط صمیمانه بین مردم محلی، با برخورداری از جذابیت‌های ویژه، سبب جذب گردشگر به این مناطق، رونق اکوتوریسم و بوم‌گردی شدند؛ چون این دانش عمیق، فرهنگ منحصر به یک منطقه خاص را به گردشگران می‌نمایاند.

درنهایت، باید گفت انتفاع و علاقه‌مندی به آموزش‌های محیط‌زیستی، پذیرش و مشارکت را به دنبال داشته است. بنا بر اظهارات کنشگران هر جا سازمان محلی تشکیل و منفعتی از آموزش‌ها نصیب گروه هدف شده است، مشارکت ارتقا یافته است؛ البته منافع فقط اقتصادی نبوده‌اند و افراد با بهره‌مندی از منافع مشترک کوتاه‌مدت، موقعیت اجتماعی کسب کرده‌اند و حضور اجتماعی‌شان در محله و شورا پررنگ شده است و شناخته شده‌اند و محل رجوع شورا و دیگران قرار گرفته‌اند. علاوه بر اینها، توجه به اثرات بوم‌رنگی مدنظر افراد بوده است. اینکه شهروندان تلاش می‌کردند بعضی کارها را برای اهداف انتفاعی انجام دهند؛ زیرا می‌دانستند منافع محیط زیست به خودشان برمی‌گردد. توسعه فناوری‌های مرتبط با انرژی پیامد تلاش سمن‌ها در اجماع بین سیاستگذاران و بازیگران فعال در حوزه انرژی است. علاوه بر این، تداوم فعالیت سمن‌ها سبب توسعه محلی پایدار شده است. یکی از پاسخگویان در این زمینه می‌گوید:

«المان‌هایی که می‌تونه اتفاق بیفته المان‌های اطمینان از ایجاد مشارکتی که وقتی ایجاد بشه شما دیگه نگران هیچی نباید باشی؛ چون بدون اینکه شما حضور داشته باشی رشد، ترقی و پیشرفت می‌کنه و دیگه نیازی به حضور من سمن نیست».

دربارۀ سایر پیامدهای حضور سمن‌ها در بین گروه‌های مختلف، آنها به مواردی همچون مشارکت معلمان در مقاطع مختلف تحصیلی در زمان آموزش‌های محیط‌زیستی در

مدارس و بعد از آن، شکل‌گیری مدیریت از پایین به بالا و شنیده‌شدن صدای مردم با هر شغل و موقعیتی و یا تبدیل موضوع محیط زیست به مسئله روز و ... نیز اشاره کرده‌اند. مشارکت‌کننده‌ای در این زمینه گفت:

«الان دیگه به محیط زیست به‌عنوان یه مسئله جدا از جامعه بهش نگاه نمی‌شه. ضمن اینکه مثل گذشته نیست و ما بدون هیچ مشکلی می‌تونیم در مورد محیط زیست راحت

حرف بزنیم».

در همین زمینه صالحی معتقد است: «در حال حاضر، مسائل و مشکلات محیط‌زیستی از حوزه امنیت بیرون آمده و وارد حوزه عمومی شده است» (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۲). خلاصه مطالب ذکرشده و سیر تبدیل مفاهیم به مقولات در جدول ۶ ارائه شده‌اند:

جدول ۶- فرایند تبدیل مفاهیم به مقولات

Table 6- The process of converting the concepts into the categories (consequences)

مقولات	خرده مقولات	مفاهیم
افزایش آگاهی	درگیری ذهنی و عملی با مسائل محیط زیست رشد تقاضا برای دریافت آموزش از سمن‌ها	شرکت فعال در کارگاه‌های آموزشی، درگیرشدن با آموزش، پذیرش هزینه‌های مادی برای سازگاری، پاکسازی رودخانه، کشاورزی پایدار، جلب توجه والدین به موضوعات محیط‌زیستی، رشد تقاضا برای برنامه‌های آموزشی سمن‌ها، جامعه‌پذیری والدین به‌وسیله کودکان.
مسئولیت‌پذیری	پذیرش مسئولیت فردی مسئولیت‌پذیری نسبت به محیط زیست	مسئولیت نسبت به حفاظت از محیط زیست و آینده، کاهش ردپای اکولوژیکی، نظارت عمومی بر رفتارهای تخریبی محیط زیست، توسعه پوشش گیاهی، تشویق دیگران به مشارکت، دغدغه‌های محیط‌زیستی، راهکارهای حفاظتی، نظارت بر رفتار اطرافیان.
توانمندی	توانمندی در امور اجرایی و محیط‌زیستی توانمندی در ارائه دانش محلی استقلال جوامع محلی	پیگیری حل مشکلات محیط‌زیستی منطقه، رایزنی‌های بالادستی و دولتی، انجام امور اداری، بهینه‌سازی مصرف انرژی، ثبت میراث فرهنگی، انتقال دانش محلی، برگزاری کارگاه‌های آموزشی به‌وسیله افراد محلی، شکل‌گیری تشکل‌های پایدار محلی، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های محل زندگی، تلاش برای توسعه محلی شهری و روستایی، پیگیری مطالبات اجتماعی و محیط‌زیستی، ارتباط با شورایاری و شهرداری.
کسب درآمد و توسعه اکوتوریسم	درآمدزایی از طریق احیای فرهنگ محلی توسعه کسب‌وکار محلی	تولید و فروش صنایع دستی، منافع اقتصادی، نمایشگاه‌های فصلی، فروش در بازارهای مناطق دیگر، کارآفرینی، معیشت جایگزین، رونق اکوتوریسم و ...

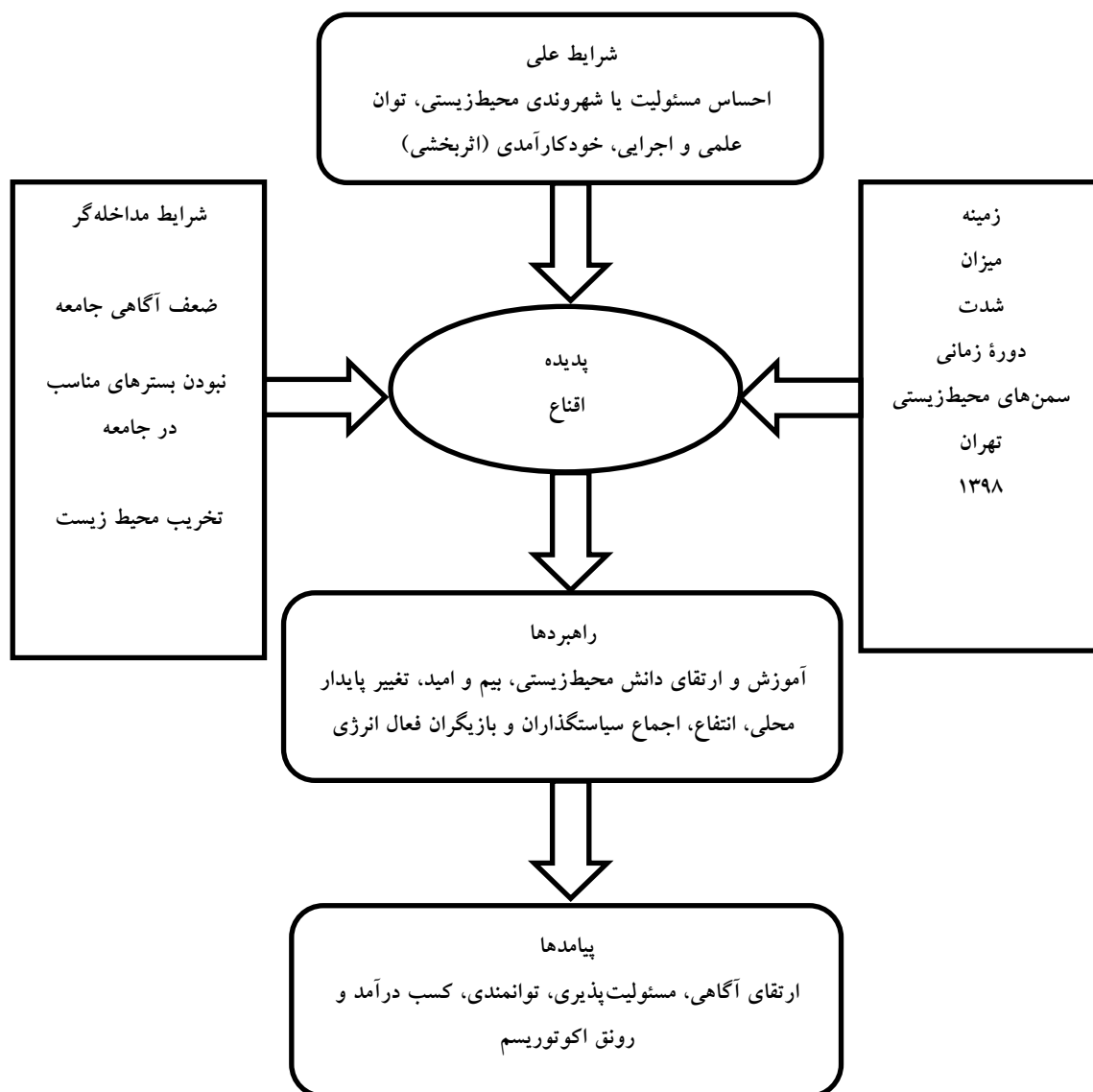
نتیجه

مقوله و هسته مرکزی و شیوه اصلی اعضای سمن‌های محیط‌زیستی برای جلب مشارکت است و به میزان و شدت متفاوتی بین اعضای سمن‌ها به کار گرفته شده است. اقل به فرایندی اشاره دارد که در آن سمن‌ها سعی در برانگیختن گروه هدف دارند تا بتوانند در نگرش‌ها و رفتار افراد تغییری

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد کیفی و نظریه داده‌بنیاد شیوه‌های جلب مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد محیط‌زیستی فعال در حوزه آب‌وهوا و انرژی را تحلیل کرده است. بر همین اساس، نتایج مطالعه حاضر نشان دادند پدیده «اقل»

سمن، غالباً به بنیانگذاران و اعضای هیئت‌مدیره ختم می‌شود، تأثیرگذاری آنها در ایران جالب‌توجه است. حتی زمانی که این شکل‌ها نوظهور باشند، باز هم اثربخشی آنها امیدبخش است» (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۹). کنشگران نقطه‌نهایی و مشخصی برای سمن تعیین نکرده‌اند که اگر به آن نقطه رسیدند برنده باشند و کار تمام شده باشد؛ بلکه به دنبال ایجاد و توسعه راه‌های نو و جذابی چون انرژی هستند که از نظر آنها بسیار انگیزشی است.

ایجاد و یا تقویت کنند. نتایج مطالعه حاضر نشان دادند در تحلیل شیوه‌های جذب سمن‌ها، مطالعه مقوله اقتناع ضروری می‌نماید؛ زیرا اعضای سمن‌ها دریافته‌اند برای بهبود وضعیت موجود باید ارتقای آگاهی با در نظر گرفتن منافع گروه‌های هدف صورت پذیرد؛ از این رو، تیم متشکل سمن‌ها با برخورداری از دانش علمی و مرتبط، مخاطرات را عمیقاً احساس می‌کنند و با توجه به کارآمدی و اثربخشی خود، در ارتباط اقناعی از روش‌های تخصصی، بهتر و بیشتر بهره می‌برند و با وجود اینکه «دامنه و گستره اعضای فعال در هر

شکل ۱- الگوی پارادایمی شیوه‌های جلب مشارکت سازمان‌های غیردولتی محیط‌زیستی

Fig 1- Paradigm model of methods of attracting the participation of environmental NGOs

الگوی پارادیمی فوق که برخاسته از مصاحبه با اعضای سمن‌های محیط‌زیستی است، نشان می‌دهد اقلان افراد، گروه‌های شهری و جوامع محلی برای ایجاد مشارکت در فعالیت‌های محیط‌زیستی از عوامل مختلفی از جمله احساس مسئولیت و شهروندی محیط‌زیستی، توان علمی و اجرایی اعضای سمن‌ها که با توجه به تحصیلات و تخصص محیط‌زیستی و توان اجرایی که در بسترسازی برای فعالیت‌های محیط‌زیستی دارند و خودکارآمدی یا اعتقاد به تأثیر اقدام فردی (اثربخشی) شکل می‌گیرد و شدت و میزان به‌کارگیری این پدیده، با تأثیر گرفتن از مداخله‌گرها در نوسان است. نتیجه پژوهش پروانه شاطری (Mukanga, 2011)، درباره راهبردهای مختلف سازمان‌های غیردولتی برای ایجاد مشارکت قوی بین بخش دولتی و خصوصی، داشتن تیم مدیریتی قوی، سیاست‌ها و رویه‌های شفاف و تعریف‌شده، با این بخش از پژوهش همسوست؛ زیرا طبق نظر ساروخانی میزان اقلان با توان تأثیر بر انسان‌ها سنجیده می‌شود و از آن قدرت پدید می‌آید. اعضای سمن‌ها با توجه به توان علمی خود بالاترین توان اقلانی را دارند. آنها می‌توانند هم تأثیر بگذارند هم در پایداری اثرگذاری‌شان تلاش می‌کنند. «آنچنان که تأثیر بر ورای زمان و مکان قرار می‌گیرد و بدون حضور آنها نیز اقدام و پذیرش تحقق می‌یابد و فردی که به اقلان رسیده است، ادراکی دیگر و متمایز از دیگران دارد» (ساروخانی، ۱۳۸۳: ۱۰۸). نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهند مداخله‌گرهایی چون ضعف آگاهی جامعه به دلیل نداشتن دانش محیط‌زیستی نسبت به وضع موجود و شرایط محیط زیست ایران و میزان تأثیرپذیری از تغییرات آب‌وهوایی و شیوه‌های سازگاری با این تغییرات، وظایف شهروندی و مسئولیت‌های فردی درباره تغییرات آب‌وهوایی در حوزه فردی گروه هدف، بر شدت و میزان به‌کارگیری راهبردهایی برای اقلان اثرگذار بوده‌اند. در بخش ساختاری نیز، الزامات محدودکننده ساختارها و نبود بسترهای طبیعی و اجتماعی لازم در جامعه - از جمله محدودیت منابع، ضعف در تعاملات

گروهی، به کار نگرستن زیرساخت‌های مناسب در ساختمان‌ها و محدودیت قوانین و ضعف مدیریتی و همچنین تخریب محیط زیست که نتیجه سبک زندگی مصرفی و رویکرد انتفاعی نسبت به طبیعت است و به‌وسیله فرد و طرح‌های مرتبط با توسعه دولتی که گاه بدون توجه به پایداری توسعه تصویب می‌شوند - سبب در پیش گرفتن راهبردهایی چون آموزش و ارتقای دانش محیط‌زیستی با استفاده از روش‌های خلاقانه در ارائه محتوا و کاربرد شیوه‌های نوآورانه در جذب گروه‌های هدف در دو سطح درون‌سازمانی و برون‌سازمانی بوده است. اعضای سمن‌ها همچنین از راهبردهای دیگری چون به‌روزرسانی دانش محلی، بیم و امید (نوید آینده بهتر و بیم از مخاطرات احتمالی)، تغییر پایدار محلی با استفاده از فن‌هایی برای توانمندسازی گروه هدف، معرفی مشاغل جایگزین و تشکیل سازمان محلی بهره می‌برند. علاوه بر اینها، مشارکت‌کنندگان از راهبردهایی چون انتفاع برای اقلان گروه هدف با در نظر گرفتن منافع فردی افراد و ایجاد اجماع بین سیاستگذاران و بازیگران فعال انرژی برای مشروعیت‌بخشی در سطح دولت، صنعت و دانشگاه برای توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر استفاده می‌کنند. به‌کارگیری این راهبردها، پیامدهایی چون ارتقای آگاهی و درگیری ذهنی و عملی در زندگی با مسائل محیط زیست، رشد تقاضا برای دریافت آموزش از سمن‌ها، مسئولیت‌پذیری (پذیرش مسئولیت فردی، مسئولیت‌پذیری نسبت به محیط زیست)، توانمندی (توانمندی در امور اجرایی و محیط‌زیستی، توانمندی در ارائه دانش محلی)، استقلال جوامع محلی (شکل‌گیری تشکلهای پایدار، مشارکت در تصمیم‌گیری، ثبت میراث فرهنگی)، کسب درآمد و رونق اکوتوریسم (درآمذایی از طریق احیای فرهنگ محلی، توسعه کسب‌وکار محلی) را به دنبال داشته است. هرچه راهبردهایی چون آموزش و توانمندسازی به‌وسیله کنشگران بیشتر و گسترده‌تر ارائه شوند، مشارکت گروه هدف در راستای حفاظت، توسعه و اثربخشی اجتماعی و اقتصادی بیشتر خواهد بود. بر همین اساس، کنشگران در این پژوهش

با روش‌های اقتناعی سعی دارند با «تغییر در ذهن انسان‌ها، پذیرش به خواست و اندیشمندانه را ایجاد و به درونی‌سازی پیامشان» بپردازند؛ زیرا «اقتناع غایت هر ارتباط است و در این فرایند تحمیل اندیشه وجود ندارد» (ساروخانی، ۱۳۸۳: ۱۰۷). نتایج این پژوهش نشان دادند فعالیت‌های آموزشی و ترویجی و حضور و نظارت تا پایدارشدن نتیجه، جایگاه برجسته‌ای در ارتقای آگاهی و توانمندی افراد و رونق محلی و مشارکت را به‌دنبال داشته است. حضور پررنگ افراد محلی در کارگاه‌های مشارکتی، تدریس و آموزش، تأییدکننده این نکته و به‌روزرسانی دانش بومی‌اند. این بخش از پژوهش با پژوهش سواری و همکاران (۱۳۹۸)، میردامادی و همکاران (۱۳۸۹)، اونای گیلپارد و بونک (۲۰۱۵)، محمدی و همکاران (۱۳۹۶)، ردمان و ردمان (۲۰۱۴) و نیکخواه و بین‌ردزوان (۲۰۱۰) همسوست. علاوه بر این، استفاده از هنر و ادبیات (نمایش فیلم و شعر در ادبیات کودکان) در آموزش‌ها با نظر هانیگن در بر ساخت مسئله محیط‌زیستی نیز همسوست. او معتقد است دانشمندی که می‌خواهند در آینده کره زمین را نجات بدهند، علاوه بر دانش فنی محیط‌زیستی باید توانمندی لازم در متقاعدسازی مردم با استفاده از هنر و ادبیات را داشته باشند (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۵). اقدامات سمن‌ها درباره خوداتکایی از طریق آموزش، مشاغل جایگزین، کارگاه‌های آموزشی و مشارکتی و ... توانمندی و استقلال گروه‌های هدف در مناطق شهری و روستایی را به‌دنبال داشته است؛ به‌طوری که گروه‌های هدف اقدام به تشکیل سازمان‌های محلی برای تغییرات پایدار در منطقه‌شان کرده‌اند. پژوهش کاویتها (۲۰۱۷) در بررسی نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در ارتقای توانمندسازی برای توسعه پایدار جامعه و کروسمن (۲۰۱۳) با این بخش از پژوهش همسوست. علاوه بر این، یکی از اهداف مهم اقتناع گروه هدف برای مشارکت در ایجاد سازگاری با تغییرات آب‌وهوایی به‌وسیله سمن‌ها، معرفی و ارتقای معیشت پایدار و کاهش آلودگی محیط زیست است. این بخش از پژوهش با مطالعه بها‌تاجارجی (۲۰۱۳) تطابق دارد. یافته‌های پژوهش

همچنین با یافته‌های پژوهش علی‌الحسابی (۱۳۹۰) درباره جذب و استفاده از پتانسیل‌های محلی هماهنگ است؛ همچنان که در این پژوهش، کنشگران از گروه‌های مرجع و معتمد محلی در جهت توسعه پایدار استفاده می‌کنند. پژوهش واداون (۲۰۱۳) درباره تأثیرگذاری سازمان‌های مردم‌نهاد در ایجاد مشارکت سازمان‌یافته در جهت حفاظت از محیط زیست و تحقق توسعه و همچنین پژوهش محمدلو و همکاران (۱۳۹۲) و اورال (۲۰۰۸) نیز با این پژوهش همسو هستند. نتایج این پژوهش نشان دادند زنان و جوانان (جنسیت و سن) در امر مشارکت پیشرو بودند و در نظر گرفتن منافع گروه‌ها و افراد محلی در میزان مشارکت آنها تعیین‌کننده بود؛ به‌طوری که سبب تداوم و پایداری تغییرات در منطقه می‌شد. این یافته‌ها با پژوهش صداقت‌نوری (۱۳۹۴) همسو هستند. ازسوی دیگر، با توجه به اینکه اقتناع امری ذهنی است و با عقاید و نگرش‌ها سروکار دارد و نیز مطابق با نظریه زمینه‌ای، کودکان و یا آنان که هنوز دارای ذهن ساخته‌شده نیستند، سریع‌تر از فرایند تغییرپذیری ذهن و در نتیجه، تحقق اقتناع قرار می‌گیرند (ساروخانی، ۱۳۸۳: ۱۰۱). بر همین اساس، آموزش سمن‌ها در مدارس اثرات مثبتی بر رفتار کودکان و نوجوانان داشته است. در پیش گرفتن راهبردهایی چون بیم و امید و «ایجاد احساس مثبت نظیر شادی با ارائه تصویری از زندگی مدرن با بهره‌وری انرژی و حس منفی نظیر ترس و تهدید (کمبود منابع انرژی در آینده)» و ... نیز با پژوهش روشندل‌اربطانی و قیومی (۱۳۹۴) همسو بود. انتفاع گروه هدف به‌منزله راهبرد مهمی برای جلب مشارکت، موضوعی بود که بیشتر مشارکت‌کنندگان بر آن تأکید داشتند. این بخش از پژوهش با پژوهش موهده و احمد (۲۰۰۵) درباره مزایای خصوصی برای جذب افراد برای فعالیت در گروه‌های محیط‌زیستی و پژوهش سواری و همکاران (۱۳۹۸) درباره نظر گرفتن منافع کوتاه‌مدت و بلندمدت و انتخاب مجریان آشنا با فرهنگ جوامع محلی و پژوهش اسکندری و قنبرزاده لک (۱۳۹۷) همسوست؛ آنها دریافتند که مشارکت بدون تأمین

این زمینه، دسترسی نداشتن یا انتشار ندادن داده‌های علمی معتبر و لازم درباره مسائل محیط‌زیستی است؛ مقصود از در دسترس بودن این است که پژوهشگران، صاحب‌نظران و علاقه‌مندان نمی‌توانند به راحتی و از روش‌های معمول به این گزارش‌ها و داده‌ها دسترسی پیدا کنند. در برخی موارد، چنین داده‌ها و مطالعاتی اصلاً تولید نمی‌شوند تا موجود و در دسترس باشند (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۴۶)؛ بنابراین، با توجه به دانش و تجربه بارز سمن‌ها از حضور در مناطق مختلف شهری و روستایی، می‌توان از تجارب آنها برای تولید داده، بر مبنای دانش محلی استفاده کرد و همچنین برای اولویت‌دهی و رسیدگی به مسائل محیط‌زیستی موجود بهره برد؛ زیرا «عوامل لازم برای ساخت موفق مسئله زیست‌محیطی، داشتن یک یا چند مروج علمی است که بتوانند پژوهش‌ها را به ادعای حامی محیط زیست تبدیل کنند. این مروجان می‌توانند نقش کارگزارانی را ایفا کنند که ادعاها را تدوین و تنظیم می‌کنند (هانینگن، ۱۳۹۳: ۱۶۳-۱۶۲). بر همین اساس، به نظر می‌رسد اعضای سمن‌های محیط‌زیستی با توجه به سطح علمی و تخصصی، سرمایه فرهنگی و اجتماعی و اعتماد دارند و با تأثیرگذاری بر دولت و جوامع محلی، می‌توانند مروجان خوبی برای بر ساخت مسائل محیط‌زیستی در سطح جامعه باشند. علاوه بر این، «در کنار سایر عوامل، گروه‌های حامی و طرفدار محیط زیست نیز در جلب افکار عمومی و تبدیل یک وضعیت نامطلوب به مسئله محیط‌زیستی نقش مهمی ایفا می‌کنند. حتی فراتر از این، سمن‌ها می‌توانند به کمک سایر عوامل بیابند و به عنوان یک گروه فشار عمل کنند» (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۸). همچنین می‌توان در پروژه‌های محلی برای تقویت بنیان‌های اقتصادی و اجتماعی و توان بالقوه منطقه و همچنین در فعالیت‌های تکمیلی توسعه که دولت به تنهایی قادر به اجرای آنها نیست، ضمن دوری از رویکرد ابزارگونه به سمن‌ها، از پتانسیل آنها بهره فراوان برد. اگرچه مردم و سمن‌ها خواهان ایجاد تغییرات پایدار در منطقه‌اند و فعالیت آنها ممکن است ایجادکننده تغییر یا تکمیل طرح‌های توسعه محلی باشد، برای موفقیت سمن‌ها لازم است

انتظارهای مادی، قابل‌انتظار نخواهد بود؛ زیرا نمی‌توان انتظار داشت افراد (حتی افراد تحصیل‌کرده) بدون تأمین انتظارهای مادی خود حتی اندک، مشارکت جالب‌توجهی داشته باشند. در همین زمینه هانینگن معتقد است یکی از عوامل در تعیین بر ساخت اجتماعی موفق مسائل محیط‌زیستی، وجود مشوق‌ها و انگیزه‌های اقتصادی است؛ یعنی برای اینکه مسئله محیط زیست، به مسئله‌ای همگانی تبدیل شود، لازم است انگیزه‌های اقتصادی نیز برای مردم فراهم شود؛ از این‌رو، ابتدا باید مشوق‌های اقتصادی وجود داشته باشد تا اقدامی در باب مشکلات محیط‌زیستی صورت پذیرد. نقش عامل اقتصادی در تعیین مسئله اجتماعی برای بسیاری از افراد جامعه محرز است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۶).

نتایج این پژوهش نشان می‌دهند در ایران با وجود رشد کمی سمن‌های محیط زیست و تلاش آنها برای ارتقای سطح دانش عمومی، مردم درباره مسائل محیط‌زیستی، همچنان سطح آگاهی مطلوب نیست. کانتریل (هانینگن، ۱۳۹۳: ۱۸۵) معتقد است با وجود بیش از سه دهه تماس با گفتمان محیط‌زیستی، آگاهی فعلی و برجستگی غالب مسائل محیط‌زیستی به‌طور رقت‌باری پایین است؛ بنابراین، نیاز است حمایت بیشتری از سمن‌های محیط‌زیستی صورت گیرد و فرایند آگاهی‌رسانی سمن‌ها به مردم به وسیله سایر دستگاه‌های دولتی پشتیبانی شود؛ زیرا «برای اینکه مسئله محیط‌زیستی با موفقیت مورد مناقشه واقع شود، باید حامی نهادی داشته باشد که مشروعیت و تداوم آن را تضمین کند» (هانینگن، ۱۳۹۳: ۱۸۱). شناخت نیازهای جوامع محلی از ضروریات است؛ زیرا در نظر گرفتن منافع آنها برای جلب مشارکت را در پی خواهد داشت. استفاده از دانش انباشته بومی در تقویت و پویایی اقتصاد محلی و تصمیم‌سازی و توسعه برای منطقه می‌تواند نقطه شروع در توسعه پایدار محلی باشد؛ توسعه‌ای که برخاسته و مبتنی بر نیاز مردم باشد، پایدار خواهد بود؛ زیرا افراد محلی بر ابعاد مختلف مسئله در منطقه آگاهی و اشراف بیشتری دارند و راه‌حل‌های آنها با منافع محلی متناسب خواهد بود. به نظر می‌رسد یکی از اساسی‌ترین مشکلات در ایران در

فصلنامه پژوهش‌های سیاستگذاری و برنامه‌ریزی
انرژی، س ۱، ش ۱، ص ۲۵۰-۲۲۱.

ساتن، ف. د. (۱۳۹۳). *درآمدی بر جامعه‌شناسی محیط زیست*.
ترجمه صادق صالحی، تهران: سمت.

ساروخانی، ب. (۱۳۸۳). «اقناع، غایت ارتباط»، *نامه علوم*
اجتماعی، ش ۲۳، ص ۹۳-۱۱۵.

ساروخانی، ب. (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی نوین ارتباطات*،
رسانه‌ها در جهان امروز. تهران: اطلاعات.

سواری، م؛ شیخی، ح. و الماسی، ک. (۱۳۹۸). «نقش مجرایهای
آموزشی در بهبود مشارکت روستاییان در طرح‌های
حفاظت از محیط زیست؛ مورد مطالعه: شهرستان
دیواندره»، *فصلنامه علمی آموزش محیط زیست و*
توسعه پایدار، س ۷، ش ۳، ص ۲۲-۹.

شهاب، م. ر؛ عزیزپور، ک. و حاجی زاده، ب. (۱۳۹۳).
«بررسی نظری نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در
روند توسعه پایدار: با تأکید بر توسعه روستایی»،
دومین همایش ملی رویکردی بر حسابداری،
مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد
فومن و شفت، ص ۱۴-۱.

صالحی، ص؛ امام‌قلی، ل. و محمدی، ج. (۱۳۹۷). «تحلیل
اجتماعی عدم موفقیت در مردمی‌کردن مسئله
محیط زیست در ایران»، *فصلنامه مطالعات*
جامعه‌شناختی، د ۲۵، ش ۱، ص ۱۶۲-۱۳۹.

صداقت‌نوری، ح. (۱۳۹۴). «سیاست‌پژوهی پارادایم‌های
مشارکتی شهروندان در مدیریت محیط زیست
شهری»، *فصلنامه مدیریت شهری*، ش ۳۸، ص
۲۹۹-۲۷۳.

علی‌الحسابی، م. (۱۳۹۰). «نقش سازمان‌های مردم‌نهاد و رهبران
محلی در توسعه روستایی»، *فصلنامه مسکن و*
محیط روستا، د ۳۰، ش ۱۳۴، ص ۴۸-۳۵.

عنبی، م. (۱۳۹۰). *جامعه‌شناسی توسعه: از اقتصاد تا فرهنگ*.
تهران: سمت.

دولت‌ها نیز متعهد به حمایت از سمن‌ها و تشکل‌های محلی
باشند تا بتوانند با حمایت آنها برنامه‌های سازگاری را تحکیم
بخشند. همچنان که در فصل ۲۷ از برنامه دستور کار ۲۱ -
منشوری برای آینده - بر اهمیت سازمان‌های غیردولتی و نقش
مهم آنها در حفاظت از محیط زیست تأکید شده است، دولت‌ها
باید گریزناپذیری فعالیت این سازمان‌ها را بپذیرند و به‌طور
سازنده‌ای با آنها همکاری کنند (صالحی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۵۸).

منابع

آلتینی، ل. و پاراسکواس، الف. (۱۳۹۴). *روش پژوهش در*
گردشگری و هتل‌داری. ترجمه صادق صالحی،
پگاه ایزدی، سالار کهزادی و زهرا پازوکی‌نژاد.
تهران: مهکامه.

اروین، آ. (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی و محیط زیست*. ترجمه
صادق صالحی، مازندران: دانشگاه مازندران.

ازکیا، م. و ایمانی‌جاجرمی، ح. (۱۳۹۰). *روش‌های کاربردی*
پژوهش: کاربرد نظریه بنیانی. تهران: کیهان.

ازکیا، م؛ احمدرش، ر. و پارتازیان، ک. (۱۳۹۶). *روش‌های*
پژوهش کیفی: از نظریه تا عمل. تهران: کیهان.

اسکندری، و. و قنبرزاده لک، م. (۱۳۹۷). «عامل‌های تأثیرگذار
بر جلب مشارکت دانشجویان مراکز آموزش عالی
کشور در امر تفکیک پسماندهای شهری از مبدأ؛
مورد مطالعه: پردیس نازلوی دانشگاه ارومیه»،
فصلنامه علوم محیطی، د ۱۶، ش ۴، ص ۹۳-۱۱۲.

بری، ج. (۱۳۸۰). *محیط زیست و نظریه اجتماعی*. ترجمه
حسن پویان و نیره توکلی، تهران: سازمان حفاظت
محیط زیست.

پاتنام، ر. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی*. ترجمه
محمدتقی دلفروز، تهران: روزنامه سلام.

روشندل‌اربطانی، ط. و قیومی، ز. (۱۳۹۴). «شناسایی
مؤلفه‌های اقناعی تبلیغات تلویزیونی با هدف
ترویج مصرف بهینه انرژی (برق) در کشور»،

- غفاری، غ. و نیازی، م. (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی مشارکت. تهران: نزدیک.
- کرایب، ی. (۱۳۸۹). *نظریه اجتماعی مدرن: از پارسنر تا هابرماس*. ترجمه عباس مخبر، تهران: آگه.
- گیدنز، آ. (۱۳۹۴). *سیاست‌های مقابله با تغییرات آب‌وهوا*. ترجمه صادق صالحی و شعبان محمدی، تهران: آگه.
- گیل، د. و بریجت، آ. (۱۳۸۴). *الفبای ارتباطات*. ترجمه رامین کریمیان، مهران مهاجری و محمد نبوی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز مطالعات و تحقیقات رسانه‌ها.
- محرم‌نژاد، ن. و حیدری، ع. (۱۳۸۵). «تدوین الگوی مدیریتی توسعه پایدار آموزش محیط زیست برای نسل جوان کشور»، *فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست*، د ۲۸، ش ۱، ص ۶۸-۷۷.
- محمدپور، الف. (۱۳۹۲). *روش تحقیق کیفی ضد روش*، جلد اول: *منطق و طرح در روش‌شناسی کیفی*. تهران: جامعه‌شناسان.
- محمدلو، م؛ موسوی، م. و نوری، ف. (۱۳۹۲). «نقش سازمان‌های غیردولتی (N.G.Oها) در حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی»، اولین همایش سراسری کشاورزی و منابع طبیعی پایدار. تهران. https://www.civilica.com/Paper-NACONF01-NACONF01_0259.html.
- محمدی، س؛ منوچهری، س. و طلعتی، م. (۱۳۹۶). «نقش انجمن‌های مردم‌نهاد در توسعه ظرفیتی جامعه محلی در راستای حفاظت محیط زیست روستایی؛ مطالعه موردی: انجمن زیست محیط سبز چیا»، *فصلنامه آموزش محیط زیست و توسعه پایدار*، س ۶، ش ۱، ص ۸۳-۹۹.
- میردامادی، م؛ باقری‌ورکانه، ع. و اسماعیلی، س. (۱۳۸۹). «بررسی میزان آگاهی دانش‌آموزان دوره متوسطه شهر تهران از حفاظت محیط زیست»، *نشریه*
- علوم و تکنولوژی محیط زیست، د ۱۲، ش ۱، ص ۲۱۶-۲۰۱.
- هانینگ، ج. (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی محیط زیست*. ترجمه صادق صالحی، تهران: سمت.
- Alp, E. Ertepinar, H. Tekkaya, C. & Yilmaz, A. (2006) A statistical analysis of children's environmental knowledge and attitude in turkey. *International Research in Geographic and Environmental Knowledge*, 15 (3): 210-223.
- Babcock, H. M. (2009) Responsible environmental behavior, energy conservation and compact fluorescent bulbs: You can lead a horse to water, but can you make it drink? *Georgetown University Law Center*, 37 (4): 943-974.
- Bhattacharjee, M. (2013) NGOs and environment protection in assam. *Journal of Humanities and Social Science (IOSRJHSS)*, 18 (6): 68-76.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1992) *Invitation to reflexive sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Crosman, K. M. (2013) *The roles of non-governmental organizations in marine conservation*. A Thesis for the Degree of Master of Science at the University of Michigan.
- Durlauf, S. N. (2002) On the empirics of social capital. *The Economic Journal*, 112 (483): 459-479.
- García-Galera, M. C. Fernandez Munoz, C. & Del Olmo Barbero, J. (2019) NGOs' communication and youth engagement in the digital ecosystem. *Social Network Analytics*, 227-247..
- Harker, R. Mahar, C. & Wilkes, C. (1990) *Education and cultural capital. an introduction to the work of pierre bourdieu: The practice of theory*. London: Macmillan Press.
- Kavitha, K. (2017) The role of ngos in promoting empowerment for sustainable community development. *International Journal of Academic Research*, 4 (9): 75-78.
- McLean, I. & Mcmillan, A. (2009) *Oxford concise dictionary of politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Mohd, R. & Ahmad, S. A. B. (2005) Why join an environmental ngo? A case study of the malaysian nature society. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 13 (1): 39-46.
- Mostashari, A. (2005) An introduction to non-governmental organizations (NGO) management. *Iranian Studies Group at MIT*. 1-18. <http://web.mit.edu/isg/NGOManagement.pdf>.
- Mukanga, D. (2011) *Sustainability strategies adopted*

- by international NGOs in nairobi, kenya. A Research Project for the award of the Degree of Master of Business, School of Business, University of Nairobi.
- Nikkhah, H. A. & Bin Redzuan, M. (2010) The role of ngos in promoting empowerment for sustainable community development. *Journal of Human Ecology (Delhi, India)*, 30 (2): 85-92.
- Oral, B. (2008) The evaluation of the student teachers' attitudes toward internet and democracy. *Journal of Computers & Education*, 50 (8): 437-445.
- Putnam, R. (2001) Social capital: measurement and consequences. *ISUMACanadian Journal of Policy Research*, 2: 41-51.
- Redman, E. & Redman, A. (2014) Transforming sustainable food and waste behaviors by realigning domains of knowledge in our education system. *Journal of Clean*, 64 (3): 147-157.
- Sagaris, L. (2018) Citizen participation for sustainable transport: lessons for change from santiago and temuco, chile. *Research in Transportation Economics*, 69 (3): 402-410.
- Tschentscher, T. (2016) Promoting sustainable development through more effective civil society participation in environmental governance-a selection of country case studies from the eu-ngos project. New York: United Nations Development Programme: 1-88.
- Unay Gailhard, I. & Bojnec, S. (2015) Farm size and participation in agri-environmental measures: Farm-level evidence from slovenia. *Land Use Policy*, 46 (4): 273-282.
- Vadaon, S. (2013) Role of NGO's in environmental conservation and development, mother earth consultancy services. *MECS Knowledge Series*. 1-38.
- Yaziji, M. & Doh, J. (2009) *NGOs and corporations: conflict and collaboration*. United Kingdom: Cambridge University Press.